

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин
та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ДО ЗАХИСТУ
завідувач кафедри
світової політики, дипломатії та
туристичного бізнесу
доц. Парфіненко А.Ю.

Кваліфікаційна бакалаврська робота

на тему: «**Проблеми та перспективи повоєнного розвитку
культурного туризму в Україні
(на прикладі Івано-Франківської області)**»

Виконала: студент 4 курсу, групи УТ-41
Спеціальності 242 «Туризм»

Доканіна Олександра Сергіївна

(прізвище та ініціали)

Керівник: к.екон.н., доц. Панова І.О.

(прізвище та ініціали)

Рецензент: : к.екон.н., доц. Шолом А.С.

(прізвище та ініціали)

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою: _____

кількість балів: _____

Голова Екзаменаційної комісії

(підпис) (прізвище та ініціали)

Покоłodна М.М.

Харків – 2025 року

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу
Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень) перший
(бакалаврський)

Напрямок підготовки

Спеціальність 242 «Туризм»

ЗАТВЕРДЖУЮ
завідувач кафедри
світової політики,
дипломатії та
туристичного бізнесу
доц. Парфіненко А.Ю.

“ _____ ” _____ 2025 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ БАКАЛАВРСЬКУ РОБОТУ (ПРОЕКТ)

Доканіна Олександра Сергіївна

(_____ , _____ , _____)

1. Тема роботи «Проблеми та перспективи повоєнного розвитку культурного туризму в Україні (на прикладі Івано-Франківської області)»

керівник роботи Панова Ірина Олексіївна, к.е.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від «02».04.2025 № 4001-5/868

2. Строк подання студентом роботи 09.05.2025р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити

Розглянути визначення поняття «культурний туризм»; вивчити соціально-економічну сутність культурного туризму; дослідити зарубіжний досвід реалізації проєктів культурного туризму; охарактеризувати сучасний стан розвитку туризму в області; проаналізувати дестинації культурного туризму в регіоні; висвітлити перспективи повоєнного розвитку культурного туризму в Івано-Франківській області.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1	Розділ 1. Теоретичні основи та джерельна база дослідження культурного туризму
2	Розділ 2. Аналіз повоєнного розвитку культурного туризму в Івано-Франківській області

5. Дата видачі завдання 12.11.2025 р.

Студент

підпис

О. С. Доканіна
ініціали, прізвище

Керівник роботи

підпис

І. О. Панова
ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Доканіна О. С. «Проблеми та перспективи повоєнного розвитку культурного туризму в Україні (на прикладі Івано-Франківської області)»

Роботу присвячено дослідженню проблеми та перспектив повоєнного розвитку культурного туризму в Україні (на прикладі Івано-Франківської області). Розглянуто визначення поняття «культурний туризм». Вивчено соціально-економічну сутність культурного туризму. Досліджено зарубіжний досвід реалізації проектів культурного туризму. Охарактеризовано сучасний стан розвитку туризму в області. Проаналізовано дестинації культурного туризму в регіоні. Висвітлено перспективи повоєнного розвитку культурного туризму в Івано-Франківській області.

Ключові слова: культурний туризм, туризм, Івано-Франківська область, повоєнний розвиток.

ANNOTATION

Dokanina O. Challenges and Prospects for the Post-War Development of Cultural Tourism in Ukraine (The Case of Ivano-Frankivsk Region)

The paper is devoted to the investigation of the challenges and prospects for the post-war development of cultural tourism in Ukraine, using the Ivano-Frankivsk region as a case study. The research explores the conceptual definition of “cultural tourism” and examines its socio-economic foundations. The study analyzes international best practices in the implementation of cultural tourism projects. Particular attention is paid to assessing the current state of tourism development in the Ivano-Frankivsk region, identifying key cultural tourism destinations, and outlining strategic directions for the post-conflict revitalization of the cultural tourism sector in the region.

Keywords: cultural tourism, tourism, Ivano-Frankivsk region, post-war development.

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Теоретичні основи дослідження культурного туризму	6
1.1.Визначення поняття «культурний туризм»	6
1.2.Соціально-економічна сутність культурного туризму	11
1.3.Зарубіжний досвід реалізації проєктів культурного туризму	16
Розділ 2. Сучасний стан та перспективи розвитку культурного туризму в Івано-Франківській області	21
2.1. Ресурсний потенціал культурного туризму в регіоні	21
2.2.Сучасний стан розвитку туризму в Івано-Франківській області	34
2.3.Перспективи повоєнного розвитку культурного туризму в Івано-Франківській області.....	45
Висновки	58
Список використаних джерел.....	58
Додатки.....	63

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У контексті тривалої повномасштабної війни, яка суттєво трансформувала економічний ландшафт України загалом і її окремих регіонів зокрема, нагальною стає потреба у відновленні ключових секторів національного господарства. Однією з таких стратегічно важливих галузей виступає туризм. Культурний туризм володіє значним потенціалом у процесі повоєнного відродження територій. Він сприяє зміцненню регіональної ідентичності, активізації внутрішніх і зовнішніх інвестиційних потоків, а також стимулюванню розвитку малого та середнього підприємництва.

Івано-Франківська область, яка вирізняється розвиненою туристичною інфраструктурою, багатим історико-культурним спадком та досвідом у реалізації локальних ініціатив, має всі передумови для виконання ролі пілотного регіону у впровадженні сучасних моделей культурного туризму в умовах післявоєнної трансформації. У зв'язку з цим науково обґрунтованим і суспільно важливим є проведення комплексного аналізу викликів та перспектив розвитку культурного туризму в регіоні з урахуванням актуального соціально-економічного контексту та потреб національного відновлення.

Ступінь наукової розробленості проблеми. Проблематика культурного туризму, зокрема в Івано-Франківській області досліджувалась у працях таких українських науковців, як Гнаткович О.Д., Гарбар Г.А., Назарова С.В., Парфіненко А.Ю., Подолян Я.В., Садова Н.П., Тимошенко І.В. та інші. Однак переважна більшість наукових напрацювань ґрунтується на довоєнних умовах, не враховуючи нові виклики та потреби туристичної сфери в поствоєнний період, зокрема проблеми релокації, трансформації культурних практик, змін у логістиці та запитах внутрішнього туризму.

З-поміж зарубіжних дослідників значний внесок зробили McKercher В., який у своїх роботах, зокрема «Towards a Classification of Cultural Tourists»,

розробив типологію культурних туристів, акцентуючи на їхніх мотиваціях і поведінці, Richards G., автор книги «Cultural Tourism: Global and Local Perspectives», що аналізує глобальні тренди культурного туризму та їх локальну адаптацію. Науковець Alvarez-Sousa A. досліджував соціологічні аспекти впливу туризму на культуру та локальні громади. Праці Vu Trong T., присвячені сталому розвитку туризму в регіонах із багатою культурною спадщиною, Turan O., що вивчав економічний ефект культурних подій. Lachytová L. досліджувала вплив культурного туризму на збереження нематеріальної спадщини в країнах Центральної та Східної Європи.

Водночас більшість наукових напрацювань базується на довоєнних умовах і не враховує нових викликів, спричинених повномасштабною війною. Недостатньо досліджені процеси релокації культурних подій до безпечніших регіонів, наприклад Івано-Франківщини, що стала осередком численних ініціатив. Трансформація культурних практик, адаптація заходів до умов воєнного часу, зміни логістики й орієнтація на внутрішній туризм формують нові потреби аудиторії, які потребують переосмислення. Окремо бракує аналізу ролі культурного туризму у поствоєнному відновленні – як інструмента підтримки громад, пожвавлення економіки та збереження національної ідентичності.

Таким чином, хоча теоретична база культурного туризму є значною, сучасні реалії війни в Україні актуалізують потребу в нових дослідженнях, які б ураховували специфіку поствоєнного періоду, особливості Івано-Франківської області як осередку релокованих культурних ініціатив і перспективи розвитку туризму в умовах трансформації.

Об'єкт дослідження – культурний туризм.

Предмет дослідження – проблеми та перспективи повоєнного розвитку культурного туризму в Івано-Франківській області.

Мета роботи полягає у виявленні викликів та можливостей для відновлення і розвитку культурного туризму в Івано-Франківській області в умовах післявоєнної трансформації.

Завдання, які було поставлено для досягнення мети:

- ✓ розглянути визначення поняття «культурний туризм»;
- ✓ вивчити соціально-економічну сутність культурного туризму;
- ✓ дослідити зарубіжний досвід реалізації проєктів культурного туризму;
- ✓ охарактеризувати сучасний стан розвитку туризму в області;
- ✓ проаналізувати дестинації культурного туризму в регіоні;
- ✓ висвітлити перспективи повоєнного розвитку культурного туризму в Івано-Франківській області.

Методологія дослідження. У процесі написання кваліфікаційної роботи було використано системний міждисциплінарний підхід із залученням загальнонаукових і спеціальних методів: логіко-аналітичного, порівняльного, історико-географічного, контент-аналізу, методу SWOT-аналізу, статистичного аналізу. Застосування цих методів дозволило виявити системні тенденції розвитку культурного туризму та запропонувати стратегічні напрями його активізації в післявоєнний період.

Інформаційну базу дослідження становили чинні законодавчі й нормативні акти України, статистичні матеріали Державної служби статистики, звіти Міністерства культури та стратегічних комунікацій України, дані Івано-Франківської ОВА, матеріали місцевих громад, ГО, туристичних кластерів, House of Europe, міжнародні дослідження, публікації науковців, а також власні аналітичні напрацювання.

Структурно робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Містить 69 сторінок тексту, 3 таблиці, 8 рисунків та один додаток. Список джерел містить 51 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ

1.1.Визначення поняття «культурний туризм»

Культурний туризм як соціокультурне явище зародився ще в добу античності. Уже в період Стародавньої Греції та Риму подорожі набували певної культурно-пізнавальної функції. Основними мотивами мандрів того часу були прагнення до освоєння нових територій, розширення кругозору, а також задоволення пізнавального інтересу. Мандрівники здійснювали подорожі з метою ознайомлення з визначними архітектурними об'єктами, відвідування сакральних місць, а також участі в релігійних обрядах і спортивних змаганнях, які мали важливе соціокультурне значення для античного суспільства[3].

У період античності мешканці Стародавньої Греції та Риму активно відвідували великі міста з метою участі в культурному житті: театральних виставах, спортивних змаганнях, святкових церемоніях. З настанням середньовіччя пріоритет у сфері мандрів змістився на релігійну мотивацію. Основною формою подорожей став паломницький туризм, пов'язаний із відвідуванням сакральних центрів християнського світу, зокрема Сантьяго-де-Компостела, Єрусалима, Риму[41].

У добу Відродження спостерігалось оновлення інтересу до античної спадщини, що стало поштовхом до формування нової хвилі культурних подорожей. Представники аристократії та заможних верств населення подорожували з метою ознайомлення з архітектурними шедеврами, мистецькими здобутками та літературною класикою. Таким чином, подорож набувала ренесансного змісту – як спосіб саморозвитку, естетичної насолоди та інтелектуального вдосконалення.

У XIX столітті культурний туризм зазнав істотної трансформації під впливом індустріалізації. Розвиток транспортної інфраструктури – зокрема

будівництво залізниць, поява пароплавного сполучення, формування готельної мережі – сприяв демократизації подорожей. Якщо раніше культурний туризм був доступний переважно аристократії, то тепер до нього долучився і середній клас. Показовим є заснування туристичного агентства Томаса Кука, яке започаткувало організовані поїздки до європейських культурних центрів.

У ХХ та ХХІ століттях культурний туризм еволюціонував у глобальне явище, що охоплює широкий спектр практик. У післявоєнний період багато країн надали туристичній політиці системного характеру, розвиваючи музейну справу, реставруючи пам'ятки архітектури, організовуючи культурні фестивалі. Технологічний прогрес значно розширив доступ до культурної спадщини: онлайн-платформи спростили бронювання, планування маршрутів, а віртуальні тури відкрили нові формати взаємодії з культурними об'єктами [14].

У післявоєнний період багато країн надали туристичній політиці системного характеру, розвиваючи музейну справу, реставруючи пам'ятки архітектури, організовуючи культурні фестивалі. Популярності починають набувати гастрономічні маршрути, майстер-класи з традиційних ремесел, історичні реконструкції, освітні тури. Таким чином, культурний туризм трансформується в динамічну, гнучку практику, що поєднує пізнання з досвідом занурення в локальні культурні контексти.

Визначення культурного туризму формується крізь призму різних наукових парадигм і практичного досвіду. Відповідно до визначення, запропонованого у Хартії культурного туризму Міжнародної ради з питань пам'яток і визначних місць, культурний туризм розглядається як форма подорожей, що забезпечує особистісний досвід, доступ до знань і естетичного задоволення від знайомства з матеріальною та нематеріальною культурною спадщиною. Крім того, він сприяє збереженню культурних цінностей, автентичності та традицій місцевих громад [15].

У свою чергу, ЮНЕСКО визначає культурний туризм як подорожі, що здійснюються з метою відвідування культурно значущих об'єктів: історичних пам'яток, археологічних зон, музеїв, художніх галерей, а також участі в культурних подіях, фестивалях і традиційних обрядах. Такий вид туризму, на думку організації, є важливим чинником міжкультурного діалогу та інструментом сталого розвитку [15].

Культурний туризм є предметом пильної уваги з боку дослідників і науковців, які пропонують різноманітні підходи до його визначення та класифікації. У науковій статті «Культурний туризм в контексті масової культури» Г. А. Гарбар розглядає цей феномен не лише як орієнтацію на культурні цінності, а як складне соціокультурне явище, пов'язане з рефлексією над власною культурною ідентичністю у контексті глобального міжкультурного діалогу. Автор акцентує увагу на трансформації ціннісних орієнтирів у добу масової культури та на способах формування запиту на культурне споживання у сфері туризму наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття. На думку дослідника, культурний туризм у межах масової культури виступає своєрідною контркультурою, оскільки створює умови для виникнення нових смислів, пов'язаних із потребами та індивідуальним розвитком особистості [3].

Вагомий внесок у теоретичне осмислення культурного туризму здійснив також Грег Річардс, який визначає його як подорожі, пов'язані з отриманням культурного досвіду, що охоплює відвідування об'єктів культурної спадщини, музеїв, фестивалів, а також знайомство з живими традиціями та культурним середовищем. Окрему увагу він приділяє ролі культурного туризму у поглибленні міжкультурних зв'язків та розвитку креативних індустрій [16].

Науковець Парфіненко А.Ю. звертає увагу на те, що культурний туризм що поєднує економічну доцільність із гуманітарною цінністю. Він визначає його як форму подорожей, яка передбачає не лише ознайомлення з об'єктами культурної спадщини, а й інтеграцію туриста в сучасне культурне

середовище території – через участь у культурних практиках, подіях та взаємодію з локальними спільнотами. Згідно з дослідником, культурний туризм є ефективним інструментом капіталізації культури, формування ціннісного простору, зміцнення національної ідентичності та консолідації суспільства, зокрема в умовах глобалізаційних викликів і культурного різноманіття [41].

Науковці Подолян Я.В., Тимошенко І.В. та Садова Н.П. визначають культурний туризм як інтегровану форму туризму, що поєднує елементи мистецтва, культурної спадщини та сучасної культури, спрямовану на ознайомлення туриста з культурним середовищем дестинації та активну участь у локальних культурних практиках. На їх думку, такий вид туризму не лише збагачує сферу гостинності, але й формує нові типи туристичної пропозиції відповідно до культурного контексту регіону [13].

Науковці Гнаткович О. Д. та Назарова С.В. визначають культурний туризм як різновид подорожей, у межах якого туристи залучаються до локального культурного життя – зокрема, беруть участь у традиційних фестивалях, ритуалах та інших подіях. Такий досвід сприяє автентичній взаємодії з місцевими громадами та створює умови для справжнього культурного обміну [3].

Розглянемо модель класифікації культурного туризму (рис. 1.1). Схема структурує культурний туризм за п'ятьма ключовими блоками: культурна спадщина та історичний туризм; фестивалі та культурні події; поділ за видами мистецтв; творчий туризм; класифікація за місцем призначення. Такий багаторівневий підхід відображає комплексність культурного туризму як феномена, що поєднує як пасивне ознайомлення з культурними об'єктами (наприклад, музейний або археологічний туризм), так і активну залученість у культурні практики (фототуризм, мистецький, перформанс-туризм). Крім того, модель враховує просторовий чинник, пропонуючи поділ за місцем реалізації туристичної діяльності (міський, сільський, колекційний тощо). Слід наголосити, що культурний туризм є динамічним утворенням, яке

вимагає постійної адаптації класифікаційних підходів до змін у соціокультурних запитах, технологічному розвитку та глобальних тенденціях мобільності.

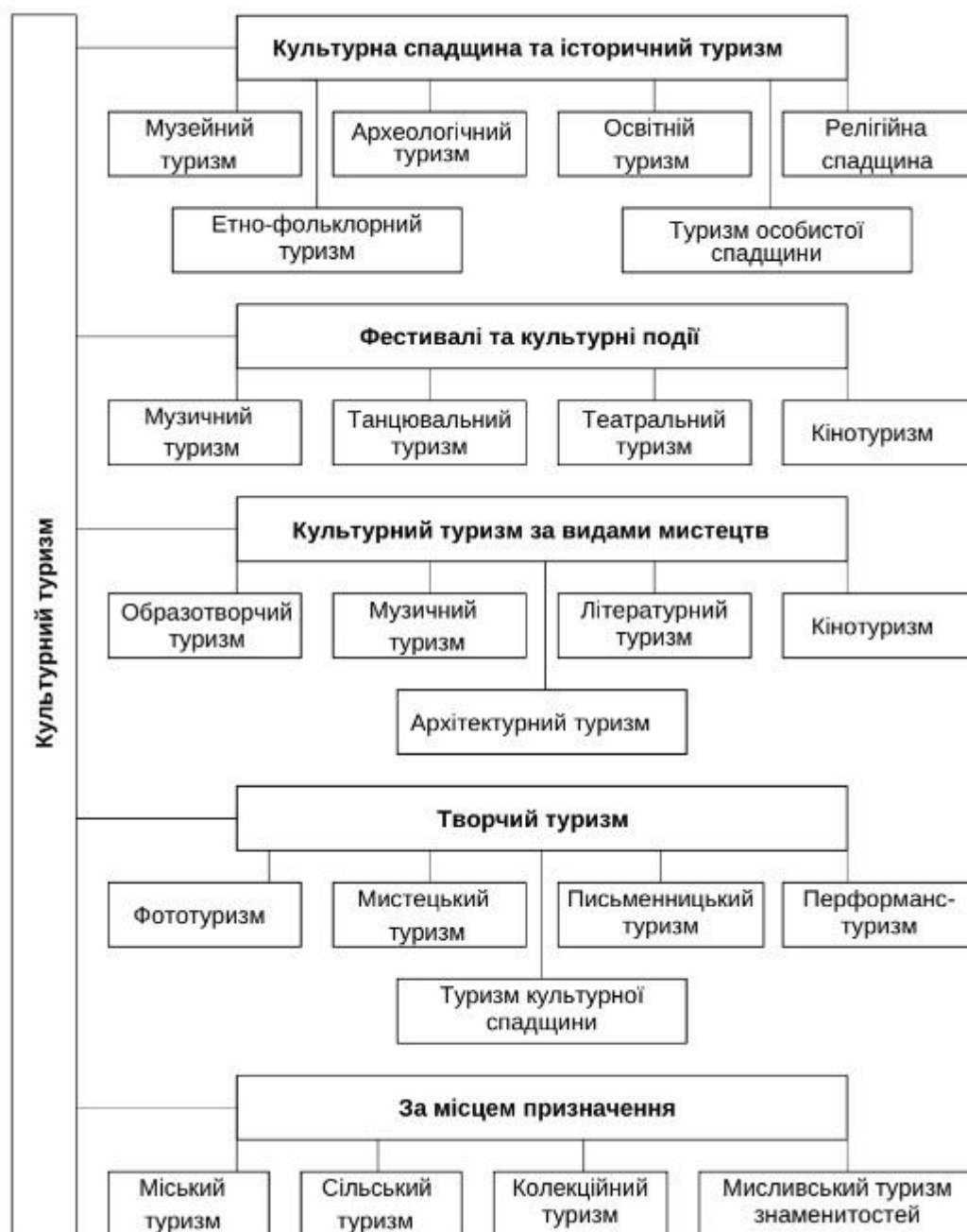

Рис. 1.1. Класифікація видів культурного туризму [13]

Отже, культурний туризм вирізняється мультифункціональністю: він поєднує огляд історичних пам'яток з участю в обрядах, гастрономічних заходах, майстер-класах і живому спілкуванні з місцевими жителями. Такий досвід сприяє глибшому зануренню в культурне середовище та

міжкультурному діалогу. Водночас туризм стимулює економічний розвиток територій, підтримує локальний бізнес і збереження традицій. Цифрові технології – інтерактивні платформи, віртуальні тури, мобільні додатки – зробили культурний туризм доступнішим і персоналізованим, посилюючи його роль як чинника сталого розвитку й осмисленого пізнання світу.

1.2. Соціально-економічна сутність культурного туризму

Культурний туризм є невід’ємною складовою сучасної туристичної індустрії, яка не лише задовольняє пізнавальні та естетичні інтереси мандрівників, а й виконує ключову функцію в соціально-економічному розвитку регіонів і держав. Його соціально-економічна сутність полягає у здатності стимулювати економічне зростання, підтримувати збереження культурної спадщини, а також зміцнювати соціальну згуртованість і активізувати розвиток місцевих громад [24].

З економічного погляду, культурний туризм є одним із провідних сегментів глобальної туристичної індустрії. Згідно з аналітичними даними Всесвітнього економічного форуму (Cultural and Historical Travel Impact), культурний та історичний туризм становить близько 40% загального обсягу світових туристичних потоків. Цей напрям особливо привабливий для молодого покоління: 73% мілленіалів висловлюють зацікавленість у відвідуванні культурних та історичних об’єктів, що засвідчує високий потенціал подальшого зростання цього ринку[51]. За оцінками Всесвітньої ради з питань подорожей та туризму (WTTC), у 2024 році загальний внесок туризму в світовий ВВП становив 10,9 трлн доларів США, що дорівнює близько 10% від загального обсягу глобального ВВП. Очікується, що до 2025 року ринок культурного туризму досягне 1,2 трлн доларів США, а до 2035 року – 2,6 трлн доларів. Водночас, активний розвиток цього виду туризму потребує комплексного стратегічного підходу до збереження локальної культурної спадщини та мінімізації потенційних негативних впливів.

Формування ефективної політики у сфері культурного туризму має передбачати інструменти рівномірного розподілу соціально-економічних вигод між місцевими громадами та зацікавленими сторонами [50; 30].

За даними Всесвітньої туристичної організації, до пандемії COVID-19 туризм генерував близько 10% світового ВВП і забезпечував роботою понад 320 мільйонів людей [34]. Це означає, що кожна десята людина на планеті була пов'язана з туристичною діяльністю. Також, за даними Всесвітньої туристичної організації, у 2019 році глобальні доходи від туризму склали близько 1,7 трильйона доларів [34].

Туризм забезпечує близько 300 мільйонів робочих місць у світі, і звісно, значна частина припадає саме на культурний туризм. Готелі, ресторани, музеї, туристичні агентства, екскурсоводи, продавці сувенірів – усі вони прямо чи опосередковано залежать від культурного туризму.

Культурний туризм не обмежується лише екскурсійними подорожами чи фіксацією візуальних вражень біля відомих архітектурних об'єктів. Його значення значно глибше – це інструмент збереження культурної спадщини, платформа міжкультурного діалогу, засіб неформальної освіти, а також фактор формування локальної ідентичності й гордості місцевих мешканців за своє культурне середовище [21].

У багатьох випадках саме туристичний потік сприяє збереженню й реставрації культурних об'єктів, які інакше могли б опинитися під загрозою руйнації через нестачу бюджетного фінансування. Знаковими прикладами є Ангкор-Ват у Камбоджі та стародавнє місто Петра в Йорданії, підтримка яких здебільшого забезпечується завдяки коштам, залученим через туризм. Таким чином, туризм виступає каталізатором державної політики у сфері охорони культурної спадщини, стимулюючи спрямування ресурсів на відновлення та утримання об'єктів, що мають історичну цінність [9].

Проте економічний аспект є лише частиною ширшої соціокультурної динаміки. Культурний туризм значною мірою впливає на життєдіяльність локальних громад, забезпечуючи робочі місця та сталий розвиток територій.

У країнах Південно-Східної Азії, таких як Таїланд та Індонезія, існують громади, економічна активність яких майже повністю залежить від туристичного потоку. У разі зменшення чи припинення приїзду туристів, діяльність місцевих гідів, ремісників, продавців сувенірної продукції та транспортних послуг фактично призупиняється, що свідчить про високу вразливість, але й про важливість туризму як засобу підтримки соціально-економічної стабільності[9].

Культурний туризм не зводиться виключно до екскурсійного формату або фіксації візуальних образів на тлі відомих архітектурних споруд. Його сутність набагато ширша й глибша: він виконує роль механізму збереження культурної спадщини, служить майданчиком для міжкультурного діалогу, є інструментом неформальної освіти, а також сприяє зміцненню локальної ідентичності й формуванню почуття гордості місцевого населення за своє культурне середовище [24].

У низці випадків саме розвиток туристичної діяльності забезпечує умови для консервації та реставрації пам'яток історико-культурного значення, які за відсутності зовнішнього фінансування могли б зазнати фізичних змін. Показовими прикладами є храмовий комплекс Ангкор-Ват у Камбоджі та археологічна пам'ятка Петра в Йорданії, реставраційні заходи щодо яких у значній мірі фінансуються завдяки коштам, що генеруються туристами. Таким чином, культурний туризм виступає стимулом для державного та приватного інвестування в сферу охорони об'єктів культурної спадщини, перетворюючи її на економічно доцільний актив [14].

Однак економічна доцільність є лише одним із векторів впливу культурного туризму. Його соціокультурне значення полягає у підтримці життєздатності локальних громад, особливо в регіонах, де інші види економічної діяльності є обмеженими або нестабільними. У країнах Південно-Східної Азії, зокрема в Таїланді та Індонезії, існує значна кількість спільнот, економіка яких майже повністю залежить від туристичного потоку. Зменшення кількості відвідувачів безпосередньо впливає на зайнятість

місцевих гідів, ремісників, продавців сувенірної продукції, водіїв та інших учасників туристичної інфраструктури [17]. Це свідчить про подвійний характер культурного туризму – як джерела ризиків у разі спаду попиту, так і як важливого чинника соціально-економічної стабілізації на місцевому рівні.

Показники рентабельності, прибутковості та здатності генерувати стабільний дохід – є основою соціально-економічної складової культурного туризму. Рівень якості життя населення окремого регіону або держави безпосередньо корелює з розвитком культурного туризму, зокрема через збільшення зайнятості у туристичному секторі, а також у суміжних галузях економіки, такими як: ремесла, готельно-ресторанний бізнес, транспорт, культурно-дозвілєва сфера [11].

Соціальна значущість культурного туризму виявляється через модернізацію інфраструктури територій, що спеціалізуються на прийомі туристів: покращення дорожнього покриття, оновлення житлового фонду, розвиток мереж комунального господарства, енергозабезпечення, освітлення та зв'язку. Такі процеси забезпечують не лише підвищення туристичної привабливості, а й створення комфортнішого середовища для місцевого населення.

Цікавим прикладом інтеграції культурного туризму у розвиток регіону є Івано-Франківська область. Завдяки історико-культурній спадщини Прикарпаття, проведенню численних фестивалів, реконструкцій історичних подій, підтримці етнографічних та ремісничих традицій, регіон приваблює туристів, а цим саме стимулює економічне зростання регіону [34].

Відтак, соціально-економічний розвиток культурного туризму може зумовити низку позитивних трансформацій, зокрема:

- покращення умов життєдіяльності населення через зростання економічної активності, рівня зайнятості, доходів, а також підвищення доступності освітніх та медичних послуг;

- зменшення рівня екологічного навантаження за рахунок впровадження екологічно орієнтованих туристичних практик;

- стимулювання малого та середнього підприємництва у сфері культури, креативних індустрій і туризму;
- розвиток сучасних маркетингових стратегій та інформаційно-комунікаційного супроводу туристичного продукту;
- розбудову або модернізацію інфраструктури як у міських, так і в сільських територіях, що мають культурний туристичний потенціал;
- підвищення рівня соціальної інтеграції та локальної згуртованості;
- сприяння формуванню активних форм громадської самоорганізації та ініціатив у сфері культурного підприємництва;
- зміцнення культурної ідентичності, зростання престижу регіону, зокрема шляхом популяризації унікальних культурних практик;
- зростання кваліфікаційного рівня кадрів у сфері туризму та культурної індустрії;
- можливість функціонування культурного туризму як самостійного напрямку або як складової інших видів туризму (подієвого, екотуризму, гастрономічного тощо);
- порівняно нижча залежність від сезонного чинника, що робить культурний туризм більш стабільним у довгостроковій перспективі [17].

Отже, культурний туризм це не тільки спосіб проведення дозвілля або джерело прибутку, це складне соціально-економічне явище, яке впливає на життя громад, збереження культури та розвиток регіонів.

Важливим також є що культурний туризм забезпечує робочі місця та зростання туристичних потоків до відновлення пам'яток. Це не тільки про подорожі, це ще про пізнання себе через культурні спадщини традиції та інтерес до минулого. Культурний туризм на сьогодні є вектором сталого туризму до якого йдуть країни з багатою історією та культурною спадщиною. У післявоєнний період його роль лише зростає, адже він здатен відновлювати соціальні зв'язки, формувати довіру й оживляти локальні економіки. Це напрям, що поєднує пам'ять, ідентичність і майбутнє в єдину стратегію відновлення.

1.3.Зарубіжний досвід реалізації проєктів культурного туризму

У контексті глобалізації культура набуває все більшого значення як чинник формування туристичних маршрутів та інструмент місцевого соціально-економічного розвитку. В Україні, яка володіє багатим історико-культурним спадком, потенціал культурного туризму залишається недостатньо реалізованим, що є особливо актуальним в умовах післявоєнного відновлення. З огляду на це, надзвичайно важливо звернутися до міжнародного досвіду країн, яким вдалося перетворити культурну спадщину на рушій розвитку економіки та засіб соціальної інтеграції[14].

Зарубіжна практика в сфері культурного туризму демонструє успішні стратегії, які можуть бути адаптовані до українських умов. Вони сприяють активізації туризму, підтримці малого бізнесу, створенню робочих місць і збереженню культурної спадщини. Попри складнощі воєнного часу, розвиток культурного туризму в Україні стає стратегічним напрямом відновлення.

Показовим є приклад маршруту Camino de Santiago в Іспанії, який поєднує релігійний, культурний та економічний виміри. Завдяки підтримці держави та регіонів, цей середньовічний шлях трансформовано у сучасну туристичну інфраструктуру з відновленими пам'ятками, мережами житла та інформаційних центрів. У 2023 році маршрут пройшли понад 446 тисяч осіб зі 180 країн, а економічний ефект у Галісії перевищив 300 млн євро [41]. Приклад Camino de Santiago підтверджує, що культурна спадщина може стати ефективним інструментом економічного зростання та регіонального розвитку.

Показовим прикладом ефективної інтеграції культурного туризму в стратегії регіонального розвитку є досвід Італії. Ця країна, яка володіє винятково багатим культурно-історичним спадком, орієнтується не лише на традиційні туристичні центри – Рим, Флоренцію чи Венецію, – але й активно підтримує розвиток малих історичних поселень. У 2001 році в Італії було започатковано національну ініціативу «Borghi più belli d'Italia» («Найгарніші

містечка Італії»), яка має на меті збереження, популяризацію та розвиток туристичного потенціалу невеликих історичних населених пунктів [18].

До участі в програмі допускаються містечка, що мають унікальну архітектурну, мистецьку або історичну цінність. Наразі мережа охоплює понад 350 поселень, кожне з яких демонструє автентичний характер локальної культури. Основні цілі ініціативи включають: підтримку історичної спадщини, розвиток місцевих культурних ініціатив, гастрономічних традицій і ремесел, а також стимулювання туризму в менш відомих, але високопривабливих регіонах. Участь у програмі стала не лише престижною відзнакою, а й дієвим інструментом протидії депопуляції та соціально-економічному занепаду.

Ілюстративним прикладом результативності програми є містечко Монтефйоре-Конка в регіоні Емілія-Романья. Після приєднання до асоціації у 2004 році, протягом п'яти років кількість туристичних відвідувань зросла у 2,3 рази. У місті було започатковано власний культурний фестиваль, а також здійснено реставрацію середньовічної фортеці, яка стала центральним туристичним об'єктом регіону [46].

Успішність ініціативи «Borghi più belli d'Italia» спричинила появу подібних програм у ряді інших країн Європи, зокрема у Франції, Іспанії та Румунії. Значний інтерес до малих історичних територій засвідчує зростання популярності децентралізованого культурного туризму.

Окрему увагу заслуговує приклад Польщі, де культурний туризм успішно розвивається в індустріальному контексті. Зокрема, інноваційним проєктом є «Шлях технічних пам'яток Сілезії» (Szlak Zabytków Techniki), започаткований у 2006 році за ініціативи Сілезького воєводства. У маршрут входять 42 об'єкти [45], які репрезентують промислову спадщину регіону – шахти, електростанції, залізничні депо, фабрики. Метою проєкту є не лише збереження технічних споруд як музейних експонатів, а й їхнє осмислення як інтерактивного культурного простору, відкритого для досвіду, діалогу та культурної трансформації.

Найвідомішим об'єктом маршруту є Музей шахтарства «Guido» у місті Забже, що функціонує в реальному підземному середовищі на глибині 320 метрів. Щороку музей приймає понад 160 тисяч відвідувачів, що свідчить про успішну конверсію індустріальної спадщини в об'єкт сучасного культурного туризму [45].

За межами європейського контексту яскравим зразком ефективної інтеграції культурної спадщини у сферу туризму є досвід Японії. Ця країна демонструє високий рівень поєднання збереження традиційних культурних практик із сучасною туристичною економікою. Починаючи з 1975 року, уряд Японії реалізує національну програму підтримки носіїв традиційних мистецтв і ремесел, зокрема таких як театр кабукі, виготовлення кімоно, кераміка, каліграфія. У Кіото – одному з головних культурних центрів країни – туристам пропонують безпосередній досвід занурення в живу культуру: відвідування ремісничих майстерень, участь у майстер-класах, ознайомлення з принципами японської естетики.

Інтенсивна культурна політика дала вагомі результати: у 2019 році місто Кіото відвідали понад 53 мільйони туристів, що засвідчує дієвість інтеграції нематеріальної культурної спадщини у туристичну пропозицію країни [43]. Цей приклад демонструє високий рівень зацікавленості міжнародної аудиторії до автентичних культурних практик і підкреслює необхідність інституційної підтримки традиційних форм культури, особливо в умовах постконфліктного відновлення та переосмислення національної ідентичності. Зокрема, створення ремісничих кластерів, розвиток маршрутів «живої культури», підтримка майстрів народного мистецтва можуть стати потужним інструментом не лише економічного зростання, але й соціальної реінтеграції місцевих громад.

У більшості європейських країн держава виконує ключову координаційну функцію у сфері культурного туризму – формує загальнонаціональну стратегію, запускає фінансові конкурси, підтримує локальні ініціативи та сприяє міжсекторальній взаємодії. Наприклад, в Італії

з 2017 року впроваджується Національний стратегічний план туризму (Piano Strategico del Turismo), у якому розвиток культурної спадщини окреслено як один із пріоритетних напрямів. У межах цієї програми щорічно виділяються значні бюджетні кошти – десятки мільйонів євро – на реставраційні роботи, розвиток культурної інфраструктури, підтримку цифрових проєктів у музейній сфері, а також на просування національного культурного продукту на міжнародному рівні [44].

Окрім державного фінансування, важливою опорою для розвитку культурного туризму в Європі є фінансова допомога Європейського Союзу. Зокрема, такі програми як Creative Europe, Interreg Europe, Horizon Europe забезпечують грантову підтримку культурно-туристичних ініціатив. Показовим є приклад маршруту Camino de Santiago, що отримав фінансування в рамках програми Interreg, яке було спрямоване на розвиток інфраструктури, навчання персоналу, цифровізацію послуг та розробку мобільних застосунків для туристів[41].

У Польщі ефективною є змішана модель фінансування: значну частину культурно-туристичних проєктів фінансують воєводські бюджети, проте активно використовуються і грантові інструменти ЄС – зокрема для модернізації музеїв, реалізації інформаційних кампаній та покращення логістичної доступності культурних об'єктів[45].

Окремої уваги заслуговує тема державно-приватного партнерства як інструменту реалізації культурно-туристичних проєктів. Держава у такій моделі зазвичай забезпечує стратегічне планування, створює нормативно-правову базу та інституційну інфраструктуру, а приватні партнери – залучають інвестиції, здійснюють управління об'єктами та розробку послуг. Прикладом одного з найбільш масштабних проєктів такого типу є культурний розвиток регіону АльУла (AlUla) у Саудівській Аравії.

Регіон, який донедавна залишався маловідомим туристам, має унікальну історико-культурну спадщину, зокрема археологічний об'єкт Хегра, що входить до списку Світової спадщини ЮНЕСКО[47]. Проєкт розвитку AlUla

реалізується у форматі державно-приватного партнерства між урядом Саудівської Аравії, представленим Королівською комісією з питань AlUla (Royal Commission for AlUla), та низкою міжнародних акторів – зокрема Французьким агентством з розвитку (AFD), ЮНЕСКО, Центром Помпиду та іншими культурними інституціями. Завдяки інтеграції культурної політики, інфраструктурного розвитку та інвестицій у туристичні продукти, AlUla перетворюється на глобальний культурний кластер, орієнтований як на внутрішній туризм, так і на міжнародну аудиторію [47].

Франція є прикладом успішної інтеграції культурної спадщини у туристичну стратегію через державно-приватне партнерство. Один із найвідоміших кейсів – проект «Les Plus Beaux Villages de France», Ініціатива підтримує локальний бізнес, гастрономію, готельну інфраструктуру й ремесла, залучаючи муніципалітети, Міністерство культури та приватних інвесторів. За останнє десятиліття турпотік до таких сіл зріс на 20–30%, що активізувало економіку периферійних регіонів[51].

Інноваційний досвід демонструє й Велика Британія. Завдяки фінансуванню Національної лотереї Heritage Fund, реалізуються тисячі культурних проєктів, зокрема Heritage Open Days, які відкривають доступ до закритих культурних об'єктів. Програми охоплюють реставрацію будівель, створення цифрових архівів, музеїв і освітніх платформ, сприяючи збереженню спадщини, зайнятості та розвитку локального туризму[50].

Міжнародна практика підтверджує ефективність співпраці між державою, бізнесом і громадами. Для України, яка потребує післявоєнного відновлення, цей досвід є надзвичайно цінним – його можна адаптувати, спираючись на вітчизняні ресурси, культурне багатство та стратегічні пріоритети розвитку.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1. Ресурсний потенціал культурного туризму в регіоні

Івано-Франківська область є дуже цікавою для туристів, завдяки своїм ландшафтам, збереженим традиціям, та історико-культурній спадщині. Область привертає увагу туристів не лише своєю природною красою, але й великою кількістю культурних пам'яток, що відображають історичну різноманітність та етнічне багатство регіону. Тут перетинаються декілька культур (гуцульська, бойківська та лемківська), які мають неповторну спадщину[34].

Вирішальним чинником, що спонукає туристів відвідати Прикарпаття, є унікальна культура та багата історико-культурна спадщина регіону. Область налічує понад 3,5 тисячі пам'яток, які викликають значний інтерес у мандрівників.

Давно відомим туристичним центром Івано-Франківщини є місто Яремче, розташоване в мальовничій улоговині між горами на березі р. Прут (на території Яремчанської міської ради працюють понад 200 туристсько-рекреаційних закладів та понад 500 садиб сільського туризму) [26].

Найдавнішим містом області – місто Галич. Про нього згадували ще 898 році. Відомо, що Галич був столицею могутнього Галицького князівства і Галицько-Волинської держави. Тут створений Національний заповідник «Давній Галич» [36]

Найбільш культурним та економічним містом звісно є обласний центр – Івано-Франківськ. Центр міста приваблює своїми архітектурними пам'ятками, серед яких Ратуша, площа Ринок, старовинні костели та синагоги, а також сучасна творча інфраструктура.

Наступне важливе місто це Коломия. Це значущий культурний і духовний центр Прикарпаття, що займає третє місце за чисельністю

населення після Івано-Франківська та Калуша. Місто відоме своїм внеском у збереження та розвиток традиційної культури. Тут діє Коломийський музей народного мистецтва Гуцульщини і Покуття імені Й. Кобринського, заснований у 1935 році, який є осередком народних ремесел регіону. а також тут знаходиться музей «Писанка» архітектурна пам'ятка незвичної форми, що зберігає понад 12 тисяч писанок з різних куточків України та світу.

В Івано-Франківській області збереглася та активно розвивається традиція художніх народних промислів. Талановиті майстри: різьбярі, гончарі, ткачі, мосяжники. Вони створюють унікальні вироби, які мають попит навіть далеко за межами України. Косів вважається визнаним осередком гуцульського мистецтва, де діє відомий мистецький ярмарок.

Культурно-історична спадщина краю надзвичайно багата. Серед найвизначніших пам'яток: церква святого Пантелеймона поблизу Галича, що датується XII століттям, Манявський скит XVII століття, а також численні дерев'яні храми Гуцульщини та Бойківщини [38].

Зокрема, привертають увагу гуцульські дерев'яні церкви, оздоблені традиційною різьбою, що збереглися в Коломиї, Ворохті та Криворівні. Серед об'єктів, включених до списку ЮНЕСКО, вирізняються Церква Різдва Пресвятої Богородиці в селі Нижній Вербіж Коломийського району та церква Зішестя Святого Духа в Рогатині. Визначним осередком історичної спадщини є й Національний заповідник «Давній Галич»[47]. Також у місті Коломия є музей писанкового розпису і він єдиний в своєму роді, присвячений давньому мистецтву писанкарства.

З огляду на це, можна зробити висновок що культурний туризм Івано-Франківської області поділяється на: історико-культурний туризм; етнографічний туризм; релігійний туризм; подієвий туризм.

Історико-культурні пам'ятки малих міст Івано-Франківської області є невід'ємною частиною культурної спадщини регіону. Вони виконують пізнавальну функцію, відкриваючи сторінки минулого, а також, мають важливе значення для формування національної свідомості, патріотичних

почуттів та поваги до рідного краю. Історико-культурні об'єкти завжди мали вплив на умови праці та відпочинку місцевого населення. Їх архітектурні особливості формувались під впливом різноманітних чинників: соціально-політична ситуація, технологічного розвитку, природних ресурсів та кліматичних умов. Саме тому в регіоні збереглося розмаїття історичних споруд, які виконували різні функції та є цінними для пам'яті минулих поколінь [14].

До складу культурно-історичного потенціалу регіону слід зарахувати не лише класичні пам'ятки, пов'язані з минувиною, а й сучасні об'єкти, що відображають соціокультурне життя суспільства. До цього можна віднести: оригінальні підприємства промисловості, сільського господарства, транспорту, наукові і вищі навчальні заклади, театри, спортивні споруди, ботанічні сади, зоопарки, океанарії, етнографічні та фольклорні ансамблі, а також збережені народні звичаї, святкові обряди тощо [33].

Малі історичні міста Івано-Франківської області багаті на історико-культурні ресурси, а саме: пам'ятки історії і культури – старовинні замки, давні церкви, житлові та громадські історико-культурні пам'ятки (Пнівський та Галицький замки); чотири давньоруських міста (Галич, Тисмениця, Снятин, Тлумач) із комплексом пам'яток історії та культури; місця народження та діяльності відомих в українській історії та культурі людей (зокрема, пам'ятник Марку Черемшині в Снятині, в м. Болехів – меморіальна дошка Н. Кобринській, пам'ятний знак Я. Лопатинському в Долині); місця визначних історичних подій (опришківського руху, національно-визвольної боротьби українського народу) – Яремче, Галич; центри традиційних українських промислів (писанкарства, ліжникарства, килимарства, вишивання, різьби по дереву, гончарства та інші) – Косів, Яремче [27].

Окрім архітектурних та сакральних пам'яток, інтерес становлять ще і об'єкти промислової та інженерної спадщини. Тут можна виділити солеварні кінця ХІХ – початку ХХ століття. Вони розташовані в Долині та Болехові і приносять регіону великий туристичний потенціал, бо вони мають зразки

промислових споруд, що збереглись до наших часів. У Долинському районі також залишилися зразки народної інженерії – дерев'яні млини та кузні. Також до таких інженерних споруд належить і міст через річку Дністер у місті Галич.

У малих містах Івано-Франківщини під державною охороною знаходяться 28 костелів та 4 синагоги. Більшість з них побудовано в бароковому стилі, чим і вражають туристів. Також під державною охороною перебувають і монастирі, три з них досі використовуються за призначенням. Наразі колишній жіночий монастир василіанок у Рогатині використовується як медичний заклад [34].

Щодо замкової архітектури, Івано-Франківщина виділяється значною кількістю історичних споруд. Найвідомішими з них є: Хотинська фортеця, палац Вишневецьких, та замки Тереховлянський, Микулинецький, Бережанський, Старостинський та Раковецький.

Окрему увагу заслуговують численні палаци, розташовані на території області. Серед них – палац Кшешуновичів у Більшівцях, палац Дідушицьких у Єзуполі, садиба Гайнріха Руппа та багато інших.

Окрім цього область налічує такі культурні дестинації: місто Коломия, яка має унікальний Музей народного мистецтва гуцульщини та єдиним у світі музеєм писанки; Косів, місто є центром гуцульських ремесел, з традиціями ліжникарства, різьби, кераміки та знаменитим народним базаром; Яремче, яке має дерев'яну церкву Святого Іллі та водоспад Пробій; місто Снятин, де збереглась культурна спадщина та музеї пов'язані з творчістю Марка Черемшини; Верховина, де є культурний центр гуцульщини з Музеєм «Тіні забутих предків»; Рогатин – із церквою Святого Духа (внесеною до списку ЮНЕСКО) та меморіальним музеєм Маруся Чурай; Галич зі скансеном (Музей народної архітектури та побуту Прикарпаття), руїнами Успенського собору та об'єктами Галицького національного природного парку [47].

Розглянемо співвідношення пам'яток Івано-Франківщина(рис2.1). В області офіційно обліковано 3903 пам'ятки, з них: 1490 – археологічного значення, 833 – історичні, 155 – монументального мистецтва. Основу архітектурного спадку становлять дерев'яні та муровані культові споруди, а також об'єкти житлової та громадської архітектури, сконцентровані переважно в історичних містах. Але, незважаючи на таку кількість об'єктів культурної спадщини, далеко не усі використовуються у туризмі[32].

Рис.2.1. Розділ пам'яток в Івано-Франківській області за типами [32]

Розглянемо кількість пам'яток в незадовільному стані (табл. 2.1). Більшість пам'яток перебуває в задовільному стані, але велика частина потребує реставрації. У незадовільному стані знаходяться 98 пам'яток архітектури, найбільше у місті Івано-Франківськ (21 об'єкт), зокрема житлові будинки XVIII–XIX століть. Крім того, проблемною є ситуація в Долинському (10), Коломийському (8) та Снятинському (8), Тлумацькому (9) районах, низка об'єктів перебуває в аварійному стані (22) пам'ятки.

Історико-культурний туризм спрямований на пізнання минулого через пам'ятки архітектури та музеї. Проте, не менш не менш важливими є звернення до живих традицій, які збереглись в громадах. Саме тут і виникає етнографічний туризм, який дозволяє на собі відчувати дії минулого.

Таблиця 2.1.

Кількість об'єктів культурної спадщини у незадовільному стані

Район/місто	Кількість пам'яток у незадовільному стані
Івано-Франківськ	21
Долинський	10
Коломийський	8
Снятинський	8
Тлумацький	9

Джерело: [34; 32]

Івано-Франківщина є одним із найяскравіших прикладів центрів етнографічного туризму. Тут збереглися унікальні традиції гуцулів, бойків та покутян, які виявляються у народному одязі, музиці, ремеслах і святкуваннях. Розглянувши етнографічну карту Івано-Франківщини (рис. 2.2) можна побачити, що Коломийщина та Косівщина здавна заслужено вважаються мистецькими столицями Гуцульщини. Тут споконвіку успішно розвиваються усі види народного декоративно-прикладного мистецтва. Сучасні майстри цих двох регіонів по-новому осмислюють і творчо перевтілюють традиційні ремесла відповідно до вимог сьогодення [31].

Яскравими прикладами етнографічного туризму у Івано-Франківщині є: музей гуцульського побуту, етнографії та музичних інструментів; музей гуцульської магії; музей-галерія гуцульських традицій та обрядів; етнографічний музей старожитностей Гуцульщини; музей «Вишиванка»; музей ліжникарства у Верховині; музей вівчарства у Космачі; музей «Дідова Аптека» [34].

Рис. 2.2. Етнографічні локації Івано-Франківщини [31]

Але окрім різноманітних музеїв, регіон дуже багатий на велику кількість етнографічних майстер-класів. У Івано-Франківську наразі продовжує розвиватися ткацтво завдяки сім'ї Костюків. В родині працюють всі – і батьки і діти. Вони виготовляють традиційні Покутські вироби такі як: рушники, сорочки, серветки та інші текстильні речі, з орнаментами притаманними лише для Покуття. На їхніх майстер-класах можна познайомитись з ткацтвом, історією краю та навіть спробувати себе в цьому.

Іншим прикладом є Пані Галина з Коломийщини. Вона майстриня вишивки, яка вивчає мистецтво більше 25 років. Жінка поєднує як і сучасні техніки, так і традиційні, що робить її роботи дуже привабливими. Вона пропонує майстер-класи для тих, хто хоче дізнатися більше про вишивку, а також ознайомити з різними техніками цього мистецтва.

Наступним яскравим прикладом майстер-класів у етнографічному туризмі є Микола Стринадюк. Він проводить майстер-класи з різьби по дереву, враховуючи Гуцульські традиції. Він продовжує родинну справу,

передаючи знання із покоління в покоління. На сьогоднішній день мистецька спадщина майстра налічує понад 100 унікальних робіт: декоративні тарелі, писанки, скрині, ікони-хрести, свічники, шкатулки, які зберігаються у сімейній колекції. Унікальність Миколи Стринадюка полягає у тому, що він поєднує давні прийоми різьби з авторськими техніками. Своїми роботами майстер хоче нагадати про цінність давніх традицій в сучасному урбанізованому світі [29].

У тісному зв'язку з етнографічним туризмом є релігійний, який теж є частиною традиційної культури. Серед жителів регіону, духовність є невід'ємною частиною життя. На території Карпат знаходяться різноманітні монастирі, старовинні дерев'яні церкви та хресні ходи. Усе це приваблює не лише внутрішнього туриста, а і закордонного.

За даними Івано-Франківської ОДА, регіон щорічно приймає близько 80-100 тисяч релігійних туристів, зокрема з найближчих країн (Польща, Словаччина та Румунія). Але в умовах війни, коли в'їзний та ви'їзний туризм зупинилися, зріс інтерес до внутрішнього духовного туризму [32].

Найвідомішим паломницьким маршрутом в регіоні є – поїздка до Манявського Скиту. Манявський скит – це монастир східного обряду, пам'ятка архітектури поч. XVII ст. і помешкання ченців-аскетів. Колись Скит був осередком духовного та культурного життя, мав у підпорядкуванні кілька десятків монастирів, славився розкішною бібліотекою [35].

Цей стародавній монастир, знаходиться у лісі поблизу села Манява і він є головним духовним осередком Прикарпаття. Окрім відвідання монастиря та участі у богослужіннях, туристи також можуть пройти екологічною стежкою до Манявського водоспаду.

Наступним важливим духовним об'єктом в регіоні є Гошівський монастир. Гошівський монастир – це чудотворне, духовне місце, яке розташоване у Долинському районі Івано-Франківської області. Храм був побудований ще у XVI столітті й утворився на основі греко-католицького Преображення Господнього, який височіє на Ясній горі в селі Гошів, та й

досі залишається одним із найпопулярніших в Україні паломницьких місць. Саме цей монастир вважають одним із найвеличніших релігійних та історико-архітектурних святинь Західної України [30]. Щорічно сюди прямують тисячі прочан, особливо на свята Успіння Богородиці та Преображення. Це місце має не тільки релігійний характер, а й осередком культурно-просвітницької діяльності.

Релігійний туризм часто перетинається з наступним популярним тут видом туризму – подієвим. Подієвий туризм включає в себе велику кількість заходів, від культурних і мистецьких подій до гастрономічних свят. У Івано-Франківщині популярні такі заходи які поєднують у собі сучасну культуру та традиції.

Цей вид туризму базується на тимчасових подіях: фестивалях, святах, ярмарках, культурно-мистецьких форумах, спортивних або релігійних дійствах, які мотивують туриста приїхати в певний населений пункт у визначений час. Подієвий туризм має здатність активізувати економіку території у короткостроковій перспективі, розвиває сферу послуг (громадське харчування, транспорт, готельну інфраструктуру), підтримує локальних виробників та популяризує нематеріальну культурну спадщину (додаток А).

Одним із найпопулярніших таких заходів є мистецький захід «Карпатський простір», який поєднує в собі: музику, театральні та кіноматографічні заходи, і це приваблює відвідувачів. Фестиваль ставить перед собою амбітне завдання представити Івано-Франківськ передусім як цілісний потужний інфраструктурний комплекс, який може стати територією зустрічей людей різних сфер інтересів, а також різних країн і націй [35].

Іншим цікавим заходом є «Бойє своє». Це є фермерський ярмарок у місті Долина, який спрямований на підтримання місцевих виробників та популяризацію натуральної продукції. Ярмарок проводиться у центральній частині міста і має регулярний характер він функціонує як відкритий ринок у вихідні дні та по святах [33].

Не менш відомим є Свято ковалів в Івано-Франківську, аналогів якого немає в Україні. Це один із найбільших ковальських фестивалів у Східній Європі. Захід організовано з метою збереження і відродження ковальства як ремесла і як мистецтва.

У фестивалі беруть провідні майстри ковальського ремесла, художники, скульптори по металу, ковалі з міжнародним визнанням та народні майстри з України, Європи, Америки (Німеччина, Польща, Білорусь, Литва, Франція, Чехія, Ізраїль, США, Австрія, Нідерланди тощо).

Традиційним у рамках свята стало виготовлення всіма його учасниками-ковалями спільної скульптури. Ці декоративні композиції – подарунок ковалів світу Івано-Франківську до дня його народження і подяка за гостинність та привітність його мешканців. Такі ковані скульптури, виготовлені протягом свята, останніми роками урочисто відкриваються на початку наступного міжнародного фестивалю, і таким чином, місто вже має декілька оригінальних пам'ятників [31].

Значна частина заходів є сезонними – вони проводяться на свята або у теплий період року. Проте все частіше подієвий туризм в Івано-Франківській обл у має цілорічний характер. Зимові різдвяно-новопічні фестивалі весняні великолні япмапки літні гастоономічні захоли осінні етнофестивалі. кожна пора року має свої особливості, що дозволяє залучати туристів протягом усього року.

Таким чином, подієвий туризм не лише урізноманітнює туристичну пропозицію регіону, а й створює основу для стійкого розвитку культурного туризму загалом.

Тож, Івано-Франківщина це регіон, де культура і традиції на кожному кроці. Традиції передаються із покоління в покоління, а у кожному селі є свою обряди, саме це і приваблює туриста. Культура гуцулів, бойків та покутян відобразилась і на архітектурі, мистецтві, фольклорі та ремеслах і все це є ресурсами для розвитку культурного туризму. Культурний туризм в Івано-Франківщині працює як спосіб збереження і передачі ідентичності.

У повоєнний період цей регіон має всі передумови, щоб стати одним із центрів відродження внутрішнього туризму в Україні. В умовах, коли значна частина територій постраждала від бойових дій, Івано-Франківщина, відносно вціліла інфраструктура, тому може бути простором для емоційного відновлення.

2.2.Сучасний стан розвитку туризму в Івано-Франківській області

Туристична сфера в Україні почала активно розвиватися, наближаючись до світових стандартів. В країні з'являються та вдосконалюються компанії, що займаються різними напрямками туризму та працюють у різних правових формах. Вже сформувалася розгалужена інфраструктура, яка включає готелі, ресторани, заклади для відпочинку, розваг, бізнес-зустрічей, оздоровлення, спорту, паломництва та інших видів діяльності.

Внутрішній туризм в Україні – це подорожі територією країни, які здійснюють її громадяни та особи, що постійно тут проживають. До міжнародного туризму відносять: в'їзний туризм, коли до України приїжджають люди, які не є її постійними мешканцями, та виїзний туризм, що охоплює подорожі українців та іноземців, які мають постійне місце проживання в Україні, за кордон [26].

Туризм відіграє важливу роль в економіці України, забезпечуючи надходження до бюджету та сприяючи соціально-економічному розвитку регіонів. До початку повномасштабної війни у 2022 році туристична галузь залишалася стабільним джерелом доходів для багатьох областей. Зокрема, у 2021 році Київ забезпечив 336,6 млн грн податкових надходжень від туризму, Одеська область – 241,8 млн грн, Львівська – 85,9 млн грн, а Івано-Франківська область – 37,1 млн грн [4].

Івано-Франківщина стала одним із лідерів завдяки популярності Карпат, розвитку гірськолижних курортів, туристичних маршрутів та фестивального життя.

Розглянемо діаграму з відвідуванням регіонів України до війни (рис.2.3). Найбільш відвідуваними територіями України у 2021 році стали м. Київ, Одеська, Львівська, Івано-Франківська та Закарпатська області. Більша частка туристів припала на столицю країни – Київ, який привабив 27% туристів. Івано-Франківська область показує результат у 6% туристів серед українських областей, завдяки можливостям як і активного відпочинку, так і автентичному середовищу.

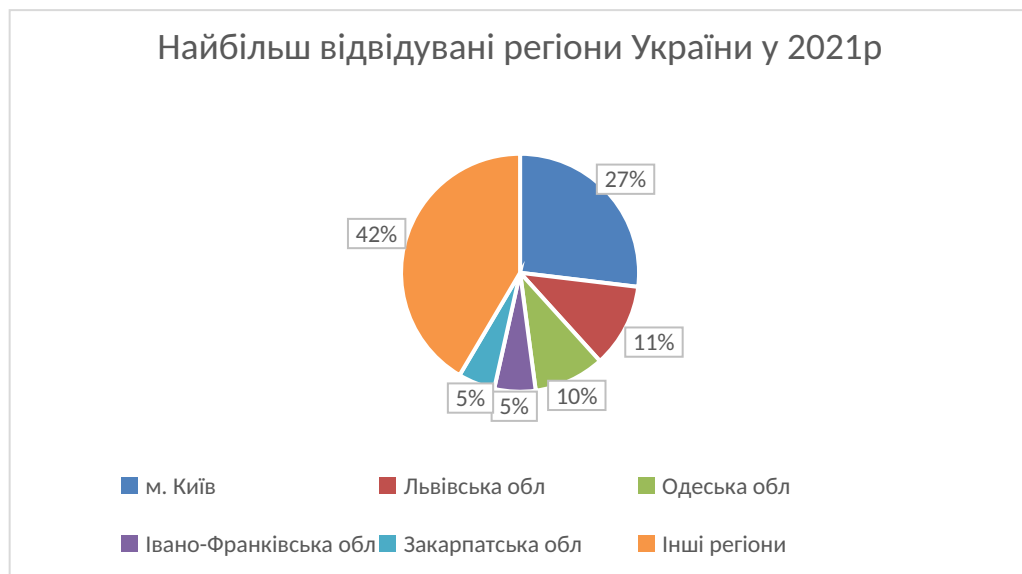

Рис.2.3. Найбільш відвідувані регіони України у 2021р. [26]

До 2022 року туристична сфера України демонструвала поступове зростання. Це найбільше продемонстрували такі речі як: покращення інфраструктури, зокрема модернізація транспортних мереж, відкриття нових готелів та розширення спектра туристичних послуг. Особливо активно розвивався внутрішній туризм, а також напрямки міжнародного туризму, такі як культурний, гастрономічний, екологічний та подієвий туризм. Івано-Франківська область стала одним із ключових центрів внутрішнього туризму завдяки популярності Карпат, розвитку гірськолижних курортів, туристичних маршрутів та активних фестивалів[15].

Проте туристична галузь України стикається з рядом викликів, серед яких недостатній рівень розвитку інфраструктури в деяких регіонах, брак

інвестицій, а також вплив зовнішніх і внутрішніх факторів, зокрема воєнних дій.

Наразі українська туристична індустрія опинилася перед новим випробуванням – повномасштабною війною. Замість перспектив зростання, сфера туризму зіткнулася з необхідністю боротьби за існування. Значні втрати ресурсів, складна економічна ситуація, емоційне напруження в суспільстві, а також повне припинення міжнародного туризму та ділових поїздок спричинили глибоку кризу в галузі.

Попри складні обставини, внутрішній туризм продовжує функціонувати. Головними напрямками стали західні регіони України, зокрема Карпати, стали осередками для безпечного відпочинку та психологічного відновлення. Зросла популярність сільського та екологічного туризму, що робить Івано-Франківщину особливо привабливою.

Туристична галузь України зазнала значних фінансових втрат, які продовжують зростати через різке скорочення потоку відвідувачів. У перші місяці війни країна фактично втратила міжнародних туристів, а в більш ніж половині регіонів діяльність туристичних компаній була зупинена. З кінця лютого 2022 року в'їзний туризм повністю припинився, ділові подорожі опинилися в стані застою, а місцевий туризм переорієнтувався на переміщення громадян у межах країни. Війна спричинила серйозні труднощі не лише для сфери туризму, а й для економіки та суспільства загалом[15].

Політична нестабільність, економічні зрушення, зростання ролі оборонного сектору, обмеження для подорожуючих, а також коливання валютного ринку створюють серйозні перешкоди для туристичної привабливості країни. Коли на території держави тривають бойові дії, навіть якщо вони охоплюють лише окремі регіони, інтерес потенційних відвідувачів суттєво знижується або зникає взагалі. Крім безпекових факторів, ситуацію ускладнює відсутність цілісної та ефективної стратегії щодо покращення міжнародного іміджу України як туристичної локації[15].

З початку війни Івано-Франківщина, як і вся країна, зазнала значних втрат. У багатьох регіонах діяльність туристичних компаній було зупинено. Повністю припинився в'їзний туризм, а внутрішній переорієнтувався на переміщення громадян у межах безпечних територій.

До початку повномасштабного вторгнення росії у 2022 році внутрішній туризм в Україні демонстрував стабільне зростання і був важливим драйвером регіонального розвитку. За даними Державного агентства розвитку туризму України, у 2019 році внутрішній туристичний потік становив близько 13,3 мільйона подорожей [26].

Найпопулярнішими напрямками залишалися Західна Україна (Карпати, Львів, Закарпаття), Чорноморське узбережжя (Одеса, Миколаївщина, Херсонщина), курорти з мінеральними водами (Трускавець, Моршин, Хмільник), а також великі історико-культурні центри, зокрема Київ, Чернівці, Кам'янець-Подільський. У літній період традиційно переважав пляжний відпочинок, а взимку - гірськолижні курорти Буковеля, Драгобрата, Славського тощо.

Станом на 2023 рік ситуація в туристичній сфері України залишається вкрай складною. Значна кількість міст практично повністю втратила туристичний потік, а міжнародний туризм, по суті, перебуває у стані глибокої заморозки [15 с. 100].

Велика частина туристичних компаній була змушена припинити свою діяльність або ж перепрофілюватися відповідно до нових умов воєнного часу. Готелі, санаторії, туристичні бази наразі виконують іншу важливу функцію – надають притулок внутрішньо переміщеним особам з окупованих територій.

Додатковим викликом для галузі стало закриття повітряного простору над Україною з лютого 2022 року, що фактично унеможливило міжнародне авіасполучення [6].

У цих умовах навіть об'єкти індустрії гостинності – ресторани, їдальні, кафе – переорієнтувалися на забезпечення харчуванням захисників

територіальної оборони, волонтерів і переселенців. Індустрія гостинності, як і вся економіка країни, була змушена перейти на так звані «воєнні рейки».

За оцінками провідних фахівців, у 2023 році Україна використовує лише приблизно третину свого туристичного потенціалу [15, с. 100]. Навіть території, які не є окупованими та вважаються відносно безпечними, наразі не мають значного напливу туристів.

За офіційними даними агентства «Interfax-Україна», станом на січень 2025 року, з початку повномасштабної війни в Україні було зруйновано або серйозно пошкоджено понад 120 готелів, загальний номерний фонд яких перевищує 4 800 номерів [40]. Найбільших втрат зазнали об'єкти інфраструктури у прифронтових та тимчасово окупованих регіонах, зокрема в Харківській, Херсонській, Запорізькій та Донецькій областях. Значна частина пошкоджених закладів розміщувалась у містах, які до війни були популярними туристичними центрами (Маріуполь, Святогірськ, Бердянськ тощо).

Крім фізичних втрат, туристично-готельна галузь зазнала й значних економічних збитків. За оцінками Національної туристичної організації України, лише у 2023–2024 роках прямі втрати галузі склали понад 2,5 млрд доларів США, без врахування непрямих втрат, пов'язаних з відтоком іноземних туристів, закриттям повітряного простору та зниженням платоспроможності внутрішнього туриста [40]. Війна вдарила не лише по інфраструктурі, а й по людському капіталу в туризмі. Через різке падіння попиту на туристичні послуги дохідність галузі буквально обвалилася. Багато компаній були змушені або повністю залишити ринок, або призупинити свою діяльність на невизначений термін. І, на жаль, за нинішніх умов очікувати швидкого вирішення цієї проблеми не доводиться – «кадровий голод» може тривати роками, стримуючи будь-яке відродження галузі.

У контексті післявоєнного відновлення та адаптації туристичного сектору України ключовим індикатором економічної активності територіальних громад залишається динаміка туристичного збору. За

офіційними даними Державного агентства розвитку туризму, у 2024 році загальний обсяг туристичного збору в Україні зріс на майже 23% у порівнянні з 2023 роком, досягнувши 222,6 млн грн, що свідчить про поступове відновлення галузі навіть в умовах безпекових викликів.

Рис. 2.4. Туристичний збір за 2024 рік [37]

Особливо виразна позитивна динаміка спостерігається в Івано-Франківській області, яка продемонструвала одне з найвищих зростань туристичного збору серед усіх регіонів країни. Зокрема, обсяг надходжень у 2024 році становив 33,099 млн грн, що на 84% перевищує показник 2022 року (17,956 млн грн) і на 62% – обсяг 2023 року (20,408 млн грн) [48]. Така тенденція засвідчує не лише високий рівень туристичної активності, а й ефективність регіональних стратегій стимулювання внутрішнього туризму, адаптованих до умов воєнного та післявоєнного періодів.

Порівняльний аналіз свідчить, що Івано-Франківська область, з її потужною культурно-історичною спадщиною, функціональною туристичною інфраструктурою та відносною безпекою, поступово зміцнює свої позиції як один із провідних центрів культурного туризму в Україні. На фоні помірному зростання у таких туристично розвинених регіонах, як Львівська область

(+2,2% у 2024 р.) та м. Київ (+61,8% у 2024 р. порівняно з 2023 р.), саме Івано-Франківщина виявилася лідером за темпами приросту.

Окремо варто зазначити, що стабільне зростання туристичного збору в регіоні стало можливим завдяки злагодженій роботі органів місцевого самоврядування, ефективному управлінню туристичними потоками, збереженню культурного капіталу громади та переорієнтації на внутрішній туризм. Відповідно до чинного законодавства, ставка туристичного збору визначається рішенням місцевих рад і може сягати до 0,5% для внутрішнього туризму та до 5% – для в'їзного, що у 2023 році відповідало сумах до 30 грн за добу проживання для внутрішніх туристів і до 300 грн – для іноземних відвідувачів [48].

У цьому контексті досвід Івано-Франківської області може бути використаний як модель для реплікації у межах інших регіонів із туристичним потенціалом, особливо в межах західного макрорегіону, де фіксується подібна динаміка (зокрема, у Хмельницькій, Чернівецькій та Волинській областях) [51].

Згідно з аналітичними даними оператора «Київстар»(рис 2.5), у 2021 році Івано-Франківська область стала одним із найбільш відвідуваних регіонів України з-поміж внутрішніх туристичних напрямів. Загальна кількість унікальних абонентів з 23 областей України, які зафіксували свою присутність на території регіону, склала 4,4 мільйона осіб. Із них 2,7 мільйона становили короткотермінові відвідувачі з тривалістю перебування від 2 до 7 діб, а ще 1,7 мільйона – одноденні туристи, що перебували на території регіону не більше 24 годин [31]. Така структура відвідуваності засвідчує значний потенціал Івано-Франківщини для розвитку короткотривалого культурного та рекреаційного туризму.

Особливо показовим є той факт, що основний туристичний трафік формується за рахунок відвідувачів із суміжних областей – Львівської, Чернівецької та Закарпатської. Така географічна концентрація міжрегіональних зв'язків свідчить про ефективне включення

Івано-Франківської області до регіональних туристичних кластерів та її привабливість як центру локальних мандрів. Окрім того, до першої десятки регіонів, звідки зафіксовано найбільші потоки відвідувачів, увійшли також Хмельницька, Вінницька, Рівненська, Одеська та Дніпропетровська області, що вказує на широку географію культурного інтересу до Прикарпаття з боку як західних, так і центрально-східних регіонів України [31].

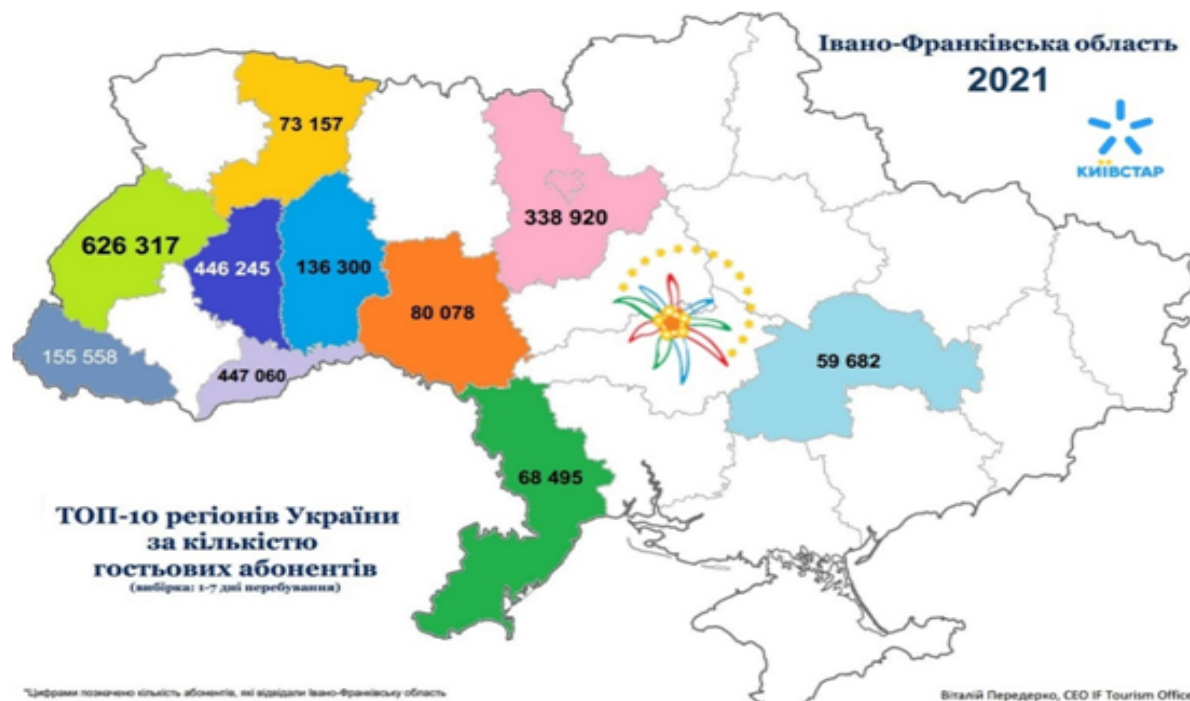

Рис. 2.5. Регіони України – лідери за кількістю візитів до Івано-Франківщини за даними мобільного оператора (2021) [31]

За останні роки Івано-Франківщина демонструє стабільне зростання туристичної діяльності (рис 2.6). У 2020 році в умовах пандемії COVID-19 Івано-Франківщину відвідали 1.8 млн осіб. Уже в 2021 році, після послаблення карантинних обмежень, туристична активність почала відновлюватися, і кількість відвідувачів зростає до 2,3 млн осіб. У 2023 році кількість туристів зростає до 2,5 млн осіб, що свідчить про подальше відновлення галузі. Зростання підтримувалося популярністю гірськолижних курортів, таких як «Буковель», культурно-пізнавального туризму (маршрути Чорногірським хребтом, відвідування озер Несамовите та Марічейка), а

також сільського зеленого туризму, який охоплює близько 300 садіб у регіоні. Крім того, прогноз на 2024 рік передбачав збереження кількості туристів на рівні приблизно 2,5 млн осіб. Ця оцінка враховувала стійкий попит на внутрішній туризм, розвиток гібридних і онлайн-форматів подій, а також активну промоцію регіону.

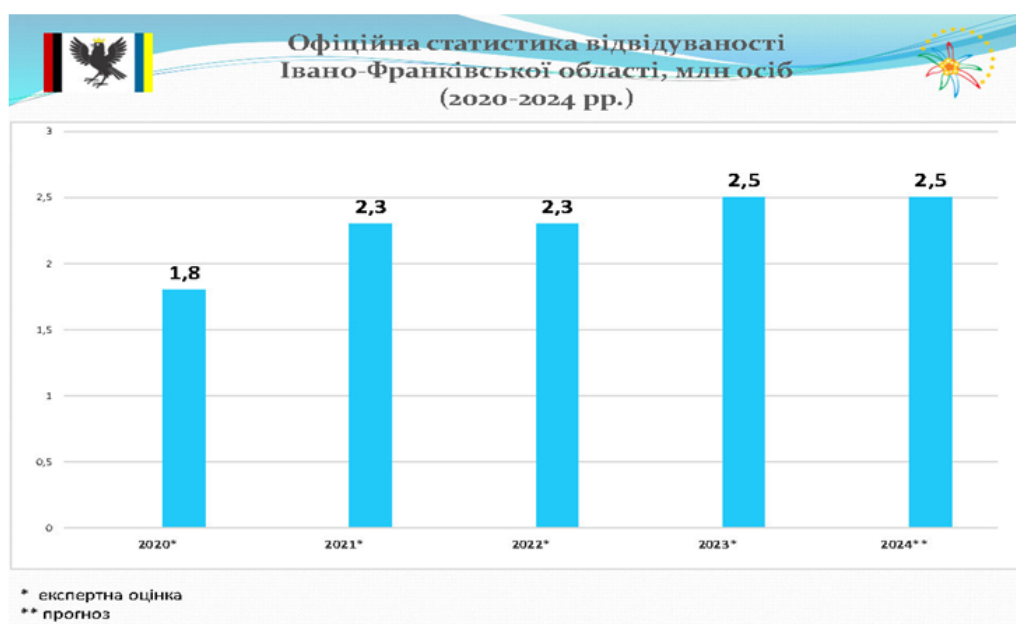

Рис.2.6. Статистика відвідуваності Івано-Франківщини 2020-2024 рр.[31]

Попри виклики, спричинені повномасштабною війною, туристична сфера України виявляє певний рівень адаптивності й навіть демонструє позитивну динаміку в окремих регіонах. Одним із яскравих прикладів такої стійкості є Івано-Франківська область, яка, за офіційними даними обласної військової адміністрації (рис 2.7), упродовж останніх п'яти років фіксує поступове й стабільне зростання обсягів туристичного збору. Зокрема, сукупний приріст надходжень за цей період становить майже трикратне збільшення, що є прямим свідченням зростання туристичної активності населення та підвищеного інтересу до природного, культурного й рекреаційного потенціалу Прикарпаття [34].

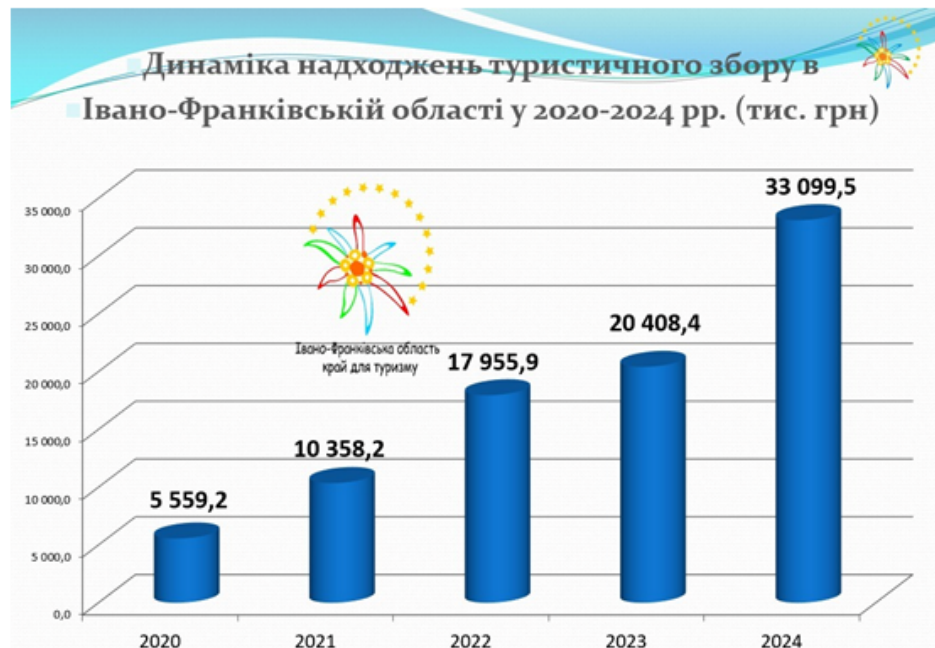

Рис. 2.7. Туристичний збір Івано-Франківської області за 2020 - 2024 рр. [32]

Ця динаміка є важливим індикатором того, що регіон не лише зберігає свою туристичну привабливість, а й поступово зміцнює статус одного з провідних культурно-рекреаційних центрів України. Івано-Франківщина демонструє здатність до відновлення економічної активності в туристичному секторі навіть у надзвичайно нестабільних умовах. Збереження конкурентних переваг регіону базується на унікальному поєднанні природного ландшафту Карпат, історико-культурної спадщини, розвитку внутрішнього туризму та здатності місцевих громад адаптувати туристичні продукти до змін поведінкових моделей споживачів. Таким чином, Івано-Франківська область не лише витримує системний тиск зовнішніх загроз, але й демонструє приклад регіональної туристичної стійкості та поступової трансформації у післякризовий туристичний центр нового типу [14].

Одним із ключових індикаторів туристичної активності в межах регіону є обсяг надходжень туристичного збору, який акумулюється на рівні територіальних громад. Цей показник відображає як інтенсивність туристичних потоків, так і рівень розвитку інфраструктури, рівень сервісу, управлінські практики в галузі туризму та ефективність місцевих політик. У

таблиці 2.1 представлено територіальні громади Івано-Франківської області, які за підсумками 2024 року забезпечили найбільші обсяги надходжень до місце вих бюджетів за рахунок туристичного збору.

Таблиця 2.2

Територіальні громади Івано-Франківської області з найвищими надходженнями туристичного збору у 2024 році

Територіальна громада	Надходження туристичного збору, тис. грн
1.Поляницька	10 932,76 тис. грн
2. Яремчанська	4 202,37 тис. грн
3. Івано-Франківська	2 150,72 тис. грн
4. Ворохтянська	1 323,20 тис. грн
5. Верховинська	265,54 тис. грн
6.Косівська	248,88 тис. грн
7.Вигодська	187,29 тис. грн
8.Богородчанська	183,13 тис. грн
9.Зеленська	151,19 тис. грн
10.Кутська	137,60 тис. грн

Джерело: [32]

Аналіз структури надходжень туристичного збору на рівні громад свідчить про суттєву концентрацію туристичної активності у гірських та курортних районах області. Розглянувши громади з найвищими надходженнями туристичного збору (таблиця 2.3), можна зробити висновок, що абсолютним лідером за цим показником є Поляницька територіальна громада, до бюджету якої надійшло понад 10,9 млн грн, що значно перевищує аналогічні показники інших громад. Це зумовлено наявністю одного з найбільших гірськолижних курортів України – Буковель, що функціонує в межах цієї громади. Яремчанська та Івано-Франківська громади посідають друге та третє місця відповідно з 4,2 млн грн і 2,15 млн грн туристичного збору, що також свідчить про високий рівень урбанізації, туристичної інфраструктури та транзитної привабливості [34]. Помітні показники також демонструють громади з добре розвиненим природно-рекреаційним потенціалом – Ворохтянська, Верховинська та Косівська. Водночас присутність у десятці таких громад, як Вигодська, Богородчанська

та Кутська, свідчить про диверсифікацію туристичних маршрутів та зростання інтересу до менш відомих, але автентичних локацій. Ця тенденція підтверджує зміну структури туристичних потоків у бік внутрішньої дестинаційної мережі та створення локальних туристичних кластерів.

Отже, Івано-Франківська область наразі продовжує утримувати лідерські позиції щодо розвитку туризму в Україні. В умовах війни галузь туризму зазнала певних трансформацій, але зріс внутрішній туризм, який забезпечує українцям психологічне відновлення. Гірськолижні курорти, рекреаційні комплекси, природні об'єкти Карпатського регіону, а також культурна спадщина Прикарпаття залишаються потужним магнітом для відвідувачів.

2.3.Перспективи повоєнного розвитку культурного туризму в Івано-Франківській області

Повномасштабна війна 2022 року різко змінила умови розвитку туризму в Україні. Виїзний туризм майже зупинився (падіння на ~80%), а внутрішній скоротився приблизно вповнину. Особливо постраждали напрямки на півдні країни, які тимчасово стали недоступними для відвідувачів через бойові дії та окупацію. У цих умовах культурний туризм переорентувався на безпечні регіони, зокрема на Івано-Франківщині, де туристична активність збереглась. Карпатський регіон став своєрідним «хабом» внутрішнього туризму під час війни: туроператори пропонували поїздки для психологічного розвантаження військових у відпустках та вимушено переміщених родин. Це свідчить про здатність культурно-рекреаційної сфери адаптуватися навіть у складних умовах війни [15].

З початком повномасштабної війни відбулася повна втрата іноземних туристів. Починаючи з 24 лютого 2022 року в'їзний туристичний потік в Україну фактично наблизився до нуля. Така ситуація позбавила галузь важливих валютних надходжень і змусила переорієнтуватися на

внутрішнього відвідувача. Водночас туризм став засобом психологічної підтримки. За словами очільниці Державного агентства розвитку туризму М. Олесків, навіть під час війни українці потребують відпочинку для відновлення сил, а після перемоги Україна очікує мільйони туристів з усього світу. Галузь вже зараз готується до цього: «працювати над відновленням потрібно вже сьогодні, щоб після нашої перемоги бути готовими приймати гостей з усіх куточків світу» [26]. Таким чином, попри військові ризики, формується стратегічне бачення відбудови туризму.

Міжнародний досвід показує, що відновлення туризму потребує активного підходу. Так, Хорватія після війни у 1990-х, яка практично знищила туризм, але завдяки активній промоції, розвитку авіасполучень, інвестиціям у інфраструктуру та відкриттю нових маршрутів, Хорватія перетворилася на одного з лідерів туристичної Європи. Водночас приклад Боснії і Герцеговини демонструє небезпеку пасивного підходу: хоч країна після війни 1992–1995 рр. отримала значну міжнародну допомогу, але не змогла досягти прориву, через відсутність стратегій та ефективного управління. Боснія досі отримує лише ~4,6% туристичних надходжень свого регіону. Для України ці уроки означають: щоб культурний туризм успішно відродився, потрібні чітка стратегія, інституційна підтримка та системна праця вже зараз. Пауза у розвитку, спричинена війною, може стати часом для «структурування і систематизації» туризму, пошуку нових концепцій і «унікального шляху» для кожної громади[9].

Івано-Франківщина (історичне Прикарпаття) традиційно належить до провідних туристичних регіонів України. Попри війну, у 2022–2023 роках область зберегла базову туристичну активність, а у 2023–2024 рр. тут спостерігається впевнене відновлення галузі. За експертними оцінками, у 2024 році Прикарпаття відвідали близько 2,5 млн туристів (внутрішніх і іноземних сумарно), лише на 10% менше від рекордного доковідного 2019 року (близько 2,8 млн). Показово, що туристичний збір у 2024 році досяг 33,1 млн грн, перевищивши показник 2023 року на 59%. На рис. 2.3 наведено

динаміку надходжень цього збору за 2020–2024 роки, яка ілюструє провал на початку війни та стрімкий підйом в наступні роки. Доходи від туризму забезпечують і суміжні галузі: податкові надходження від підприємств туристичної сфери Прикарпаття у 2023 році склали 166,3 млн грн, а за 9 місяців 2024 року вже 183 млн грн (на 10% більше, ніж за весь попередній рік). Це свідчить про зростання економічної ролі туризму в регіоні навіть у воєнний час[32].

Важливою особливістю туризму Івано-Франківщини є його кластеризація за напрямками. Область включає кілька субрегіонів з різним туристично-культурним профілем:

- 1) Буковельський кластер (гірськолижний курорт «Буковель» та прилеглі громади),
- 2) Гуцульські Карпати (Верховинський, Косівський, Яремчанський райони – осередки гуцульської культури),
- 3) Івано-Франківська агломерація (місто Івано-Франківськ з околицями, урбаністичний і діловий туризм), а також менші кластери:
 - 4) Бойківське Прикарпаття (Долинщина),
 - 5) Покуття (Коломийський район)
 - 6) Опілля (рівнинна частина на північному заході)[36].

У 2024 році частка Буковелю в туристичних надходженнях зросла до ~66% від загальнообласного туристичного збору (проти ~54% у 2023). Натомість внесок традиційних культурно-етнографічних напрямів дещо знизився: частка Гуцульських Карпат становила ~23% (проти 32% роком раніше), Івано-Франківської міської зони – ~9% (проти 12% у 2023). Це зумовлено тим, що люди почали обирати регіон влітку, як альтернативу морському туризму. Водночас культурний туризм поза Буковелем теж відновлюється: наприклад, Коломийська громада у 2024 році збільшила туристичний збір на 72% завдяки проведенню десятка нових культурно-туристичних подій місцевим відділом культури і туризму. Це свідчить, що

правильно організовані культурні заходи можуть суттєво підвищити привабливість регіонів Покуття та інших.

Станом на 2025 рік туристична інфраструктура Івано-Франківщини збережена і продовжує розвиватися. Область не постраждала від бойових дій, тому пам'ятки не зруйновані. Навпаки, регіон став прихистком для культурних цінностей.

Івано-Франківщина має значний потенціал для розвитку культурно-пізнавального туризму, завдяки поєднанню матеріальної і нематеріальної спадщини. Регіон славиться самобутньою гуцульською культурою – народними мистецтвами, музикою, фестивалями, традиційною кухнею. Деякі елементи цієї спадщини мають світове визнання. Також у області розташовано кілька об'єктів, що входять до Списку світової спадщини ЮНЕСКО. Обласний центр – місто Івано-Франківськ – має статус історичного населеного місця з добре збереженим архітектурним ансамблем XVIII–XIX ст., що само по собі приваблює культурних туристів. У регіоні діє мережа музеїв: Національний заповідник «Давній Галич», Музей мистецтв Прикарпаття, відомий Музей «Писанка» у Коломиї, численні етнографічні та меморіальні музеї. Всі ці ресурси становлять потужну базу для розвитку культурно-пізнавального туризму[47].

Важливим показником відновлення культурного життя на Прикарпатті є відновлення фестивалів та подій. У 2022 році більшість масових заходів були скасовані з міркувань безпеки, але вже у 2023-му багато з них повернулися, зокрема обласний фестиваль патріотичної пісні «Яворина». Також у 2023–2024 рр. в області пройшли нові події: «Український Шекспірівський фестиваль», літературний фестиваль «Слово», гастрономічний фестиваль «Смак з Косова» тощо. Культурні заходи стали не лише розвагою, а й інструментом згуртування громади та підтримки національного духу під час війни.

Отже, станом на травень 2025 р. культурний туризм Івано-Франківщини вийшов із шоку перших воєнних місяців і демонструє позитивні тенденції

розвитку. Регіон вдало використовує свою культурну спадщину та природні переваги для залучення туристів, що підтверджено зростанням відвідуваності та фінансових показників.

Прикарпаття має значний потенціал для повоєнного розвитку культурного туризму, спираючись на багаті ресурси та накопичений досвід. Ключовими внутрішніми ресурсами регіону є:

- Унікальна культурна спадщина. Самобутні традиції гуцулів, бойків, покутян, здатні зацікавити туристів з різних країн. Визнання косівської кераміки на рівні ЮНЕСКО підтверджує світову цінність локальної культури. Після війни очікується зростання інтересу іноземців до автентичної української культури як до частини образу незламності країни. Тут можна відвідати етнофестивалі та майстер-класів у народних майстрів[47;33].

- Природно-рекреаційний потенціал. Карпатські гори, чисте довкілля, здоровий клімат Івано-Франківщини традиційно приваблюють відвідувачів. Поєднання природи і культури створює синергію: турист може вдень підкорити гірську вершину, а ввечері насолодитися грою троїстих музик чи театралізованим дійством. Тенденція до еко-туризму і зеленого відпочинку в світі грає на користь регіону. В контексті післявоєнної відбудови, коли люди шукатимуть місця для відпочинку та оздоровлення, Карпати стануть одним із магнітів.

- Незайманість і безпечність. Івано-Франківська область не зазнала руйнувань від війни, тому її інфраструктура, дороги, заклади розміщення залишаються цілі. Тут не стоїть питання розмінування чи відбудови з нуля, як у багатьох інших регіонах – отже, ресурси можна спрямувати саме на розвиток. Також, Прикарпаття зберігає імідж безпечної території, далекої від фронту, що може стимулювати притік туристів.

- Наявність діючої туристичної інфраструктури. В області функціонує понад 250 закладів розміщення, близько 40 музеїв, десятки об'єктів показу. Курорт «Буковель» перетворився на всесезонний центр туризму, що генерує більшість туристичних потоків. Водночас розвиваються нові осередки.

Тобто, туристична мережа розгалужена по області, і її можна швидко «дозавантажити» новими відвідувачами, щойно з'явиться така можливість.

• Людський капітал і досвід. У Прикарпатті є кваліфіковані фахівці – гіді, екскурсоводи, менеджери садиб, діячі культури. Багато з них перекваліфікувалися на прийом внутрішніх переселенців у 2022 р. чи волонтерство, але з нетерпінням чекають повернення до основної діяльності. Налагоджена робота профільного відділу Туризму Івано-Франківської ОВА (очолює В. Передерко) дозволяє координувати проекти розвитку. Місцеві громади теж мають власні команди для реалізації культурно-туристичні ініціативи.

Окрім внутрішніх, значну роль відіграють зовнішні ресурси та можливості підтримки розвитку культурного туризму. Сюди належать:

✓ Державна політика і фінансування. Уряд України та Міністерство культури та інформаційної політики (МКІП) визначили відновлення туризму пріоритетом повоєнного розвитку. ДАРТ проводить Національні туристичні саміти, розробляє нові стратегії та просуває Україну за кордоном[27]. Очікується, значне державне фінансування культурних об'єктів і туристичних дестинацій. За оцінками ЮНЕСКО, Україні потрібно близько 9 млрд дол. За 10 років. Частина цих коштів буде спрямована і на Івано-Франківщину – на реставрацію пам'яток, розвиток заповідників, створення нових музеїв. Також існують державні грантові програми спеціально для культури: Український культурний фонд (УКФ) у 2023 р. оголосив конкурс «Культура. Регіони», за яким 3 проекти з Івано-Франківщини отримали фінансування понад 1,2 млн грн[47].

✓ Міжнародна фінансова та експертна допомога. Партнери України активно долучаються до відбудови культури і туризму, реалізуючи проекти технічної допомоги(рис2.8). У 2024 р. Івано-Франківські інституції виграли 5 грантів за програмою «HUSKROUA 2021–2027» на проекти створення Карпатського культурного шляху до інтеркультурних освітніх проектів. Крім того, існують міжнародні фонди, такі як програма House of Europe (ЄС)

фінансує інфраструктурні проекти у сфері культури, EU4Culture надає гранти містам для розвитку культурного потенціалу, фонди USAID CEP стимулюють креативний підприємницький сектор. Після війни Україна отримає більше можливостей, зокрема доступ до фондів ЄС з розвитку туризму, зможе співпрацювати з ВТО щодо маркетингу дестинацій тощо.

Рис. 2.8. Джерела міжнародної фінансової підтримки культури і туризму [49]

✓ Міжнародний інтерес до України. Україна привернула значну увагу, через героїчну боротьбу країни. Це спричинило очікування «туристичного буму» за участю іноземців. Опитування Європейської туристичної комісії показують, що Україна вже входить до бажаних напрямків серед європейців. Івано-Франківщина, як частина туристичного образу України, може розраховувати на збільшення потоку гостей. З'являться нові пам'ятники, нові історії, маршрути стійкості. Прикарпаття, де народилися провідники ОУН-УПА і де збереглися численні пам'ятки боротьби за незалежність, може запропонувати тематичні тури, що поєднують природу і історичну пам'ять.

✓ Українська діаспора та внутрішній туризм. Ще один резерв – мільйони українців, розкиданих світом і переміщених всередині країни, які

захочуть відкрити для себе батьківщину заново або показати її своїм дітям. Івано-Франківщина традиційно є осередком діаспорних візитів. Повномасштабна війна ще більше посилила зв'язки з діаспорою, отже є потенціал для розвитку спеціалізованих турів для українців з-за кордону. Внутрішній турист теж нікуди не зникне: успіх 2023–24 рр. показав, через обмеження поїздок за кордон, українці радо подорожують рідною країною. Після війни економічні обмеження та патріотичні настрої, імовірно, стимулюватимуть внутрішній туризм ще певний час.

Підсумовуючи, потенціал культурного туризму Прикарпаття надзвичайно високий. Поєднання унікальної культури, природних багатств і активної підтримки створюють всі передумови для швидкого відновлення та виходу на новий рівень розвитку. Для конкретизації сильних і слабких сторін, можливостей та загроз регіонального туризму доцільно провести SWOT-аналіз.

Таблиця 2.3

SWOT-аналіз культурного туризму Івано-Франківщини

S (Strengths) – Сильні сторони	W (Weaknesses) – Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> Багата історико-культурна спадщина Привабливі ландшафти, поєднанні з культурою Розвинута інфраструктура Близкість до кордону з ЄС Досвідчені кадри та успішні проекти Підтримка з боку влади 	<ol style="list-style-type: none"> Нерівномірність туристичних потоків Сезонність туризму Недостатня впізнаваність бренду за кордоном Недоступність до деяких локацій Закритий аеропорт Обмежені бюджети на розвиток культури
O (Opportunities) – Можливості	T (Threats) – Загрози
<ol style="list-style-type: none"> Пожвавлення міжнародного туризму Інтеграція у глобальні маршрути та відновлення авіасполучення Створення нових тематичних маршрутів Цифрвізація туризму Розвиток транскордонних маршрутів Інвестиції в туристичні об'єкти 	<ol style="list-style-type: none"> Продовження військових дій Економічна криза Конкуренція з іншими регіонами України та східної Європи Відтік кадрів Екологічне навантаження Втрата автентичності культури

Івано-Франківська область має низку конкурентних переваг у сфері культурного туризму. По-перше, це багата культурна спадщина: від

гуцульського фольклору до архітектурних перлин. Наявність об'єктів всесвітнього значення підвищує статус дестинації. По-друге, привабливі природні ландшафти у поєднанні з культурою забезпечують різноманітність вражень для туристів (активний відпочинок + пізнавальний компонент).

По-третє, регіон володіє розвинутою туристичною інфраструктурою: є сучасні курорти, готельна база різних категорій, транспортна доступність з інших областей. Близькість до кордону ЄС (близько 150 км до Польщі) в майбутньому може спростити залучення іноземних туристів.

Ще одна перевага – кадровий потенціал: місцеві громади та бізнес вже мають досвід успішних туристичних проєктів, фахівці вміють просувати свої продукти.

Крім того, сильна сторона – це підтримка влади та партнерів: обласна адміністрація приділяє увагу туризму, держава і донори інвестують кошти. Все це створює сприятливий ґрунт для зростання.

Водночас існують і внутрішні обмеження. Одна з головних – нерівномірність туристичних потоків по території. Більшість доходів зараз генерує один кластер – Буковельський, натомість менш розкручені райони отримують мінімум туристичних надходжень (менше 1%).

Інша слабкість – сезонність туризму: значна частка поїздок припадає на літні місяці та період зимових свят, тоді як міжсезоння характеризується спадом відвідуваності [32]. Це створює нерівномірне навантаження на інфраструктуру і нестабільність доходів.

Наступний виклик – недостатня промоція та впізнаваність бренду. Япопри популярність Прикарпаття серед українців, для іноземців він залишається маловідомим. До війни іноземці рідко доїжджали за межі Львова; традиція масового іноземного туризму до Івано-Франківщини фактично відсутня. Потрібен час і маркетингові зусилля, щоб змінити це. Також слід згадати інфраструктурні проблеми: деякі гірські локації все ще важкодоступні, бракує сучасних музеїв чи культурних центрів європейського

рівня, багато пам'яток потребують реставрації. Обласний центр не має діючого аеропорту, що ускладнює прямий притік іноземців.

До слабких сторін можна віднести і обмежені фінансові ресурси місцевих бюджетів: в умовах війни пріоритет іде на оборону та соціальну сферу, тож культура отримує за залишковим принципом. Часто для розвитку туризму на місцях бракує фінансування, кадрового забезпечення та аналізу даних. Узагальнюючи, внутрішні слабкості здебільшого можна подолати шляхом стратегічного планування, інвестиціям та ефективній роботі з партнерами

Після завершення війни перед культурним туризмом Івано-Франківщини отримає перспективи. Очікується поживлення міжнародного туризму, мільйони іноземців захочуть відвідати Україну, і значна частина з них захоче побачити Карпати та традиційну культуру. Це відкриє шлях регіону до залучення туристів з Північної Америки, Азії, які раніше мало знали про Україну.

Наступна можливість – створення нових туристичних продуктів і маршрутів. Воєнна спадщина може бути інтегрована в існуючі екскурсії або стати основою окремих турів. Так само є перспектива розвитку тематичних турів: гастротури, фестивальні тури, паломницький туризм.

У післявоєнний час очікується впровадження онлайн-сервісів у туризм. Івано-Франківськ уже виграв проєкт «SMART-TOUR – розумні дестинації» для обміну досвідом у сфері цифрового, сталого та креативного туризму. Це допоможе впровадити нові технології й зробити відвідини більш комфортними.

Не менш важливою можливістю є підсилення співпраці з сусідніми країнами. Карпатський єврорегіон може спільно просувати транскордонні маршрути. Об'єднання ресурсів та креативу дозволить запропонувати туристам унікальні мультикультурні програми.

Нарешті, важливою можливістю стане зростання інвестицій у галузь. Як державні, так і приватні інвестори будуть зацікавлені розвивати туристичні

об'єкти – готелі, розважальні парки, етно-хаби. Після війни інвестиційний клімат для таких проєктів має покращитися, що регіон може використати для модернізації туристичної інфраструктури.

В процесі реалізації наведених можливостей існують і потенційні загрози, які слід враховувати. Головна загроза – це безпекові ризики. Якщо військова агресія затягнеться чи повториться ескалація конфлікту, туристи оминатимуть Україну через страх за життя. Навіть після завершення бойових дій може зберігатися психологічна настороженість. Отже, продовження війни або політична нестабільність – найбільший фактор ризику для туризму.

Друга загроза – економічна криза та падіння платоспроможності населення. У повоєнний період пріоритетом будуть базові потреби. Тому внутрішній туризм може відновлюватися повільніше, ніж хотілося б. Також можлива світова рецесія чи нові пандемії, що впливатимуть на глобальний туризм.

Третя група загроз – конкуренція та зміна ринку. Після війни за увагу туриста боротимуться всі регіони України, а також сусідні країни, які запропонують свої варіанти недорогого відпочинку. Для Івано-Франківщини є ризик залишитися «в тіні» популярнішого Львова або Закарпаття, якщо не буде продуманої промоції. До загроз можна віднести і людський фактор: відтік кадрів за кордон або в мегаполіси, вигорання працівників культури за час війни. В цілому, загрози є суттєвими, проте їх можна мінімізувати завдяки проактивним заходам: гарантіям безпеки, стимулюванню економіки, маркетингу регіону та кадровим програмам.

SWOT-аналіз узагальнює, що Івано-Франківська область має солідний набір сильних сторін і можливостей, аби стати одним з лідерів повоєнного відродження культурного туризму. Водночас існуючі слабкості та загрози вимагають ретельного менеджменту та стратегічного планування.

Для реалізації окреслених перспектив вкрай важливою є підтримка туристично-культурної галузі з боку держави, місцевої влади,

громадянського суспільства та міжнародних партнерів. В Івано-Франківській області вже напрацьовано ряд ефективних механізмів такої підтримки.

На державному рівні ключову роль відіграють профільні відомства – ДАРТ та МКІП. ДАРТ, попри воєнний стан, продовжує працювати над покращенням умов для туризму[27].

Крім того, держава надає фінансові інструменти: субвенції на культуру, гранти УКФ, програми Українського державного інституту культури (УІК) тощо. Також існують програми підтримки підприємництва, якими можуть скористатись туристичні стартапи. Держава інтегрує Україну в європейський туристичний простір. В цілому, центральна влада формує політику відновлення туризму, яка задає рамки і залучає ресурси для регіонів.

На регіональному та місцевому рівні активно діє обласна військова адміністрація (ОВА) та органи місцевого самоврядування. В структурі ОВА функціонує Управління міжнародного співробітництва, євроінтеграції, туризму та інвестицій. Він займається моніторингом статистики, підготовкою проектів, промоцією. ОВА виступає співорганізатором туристичних форумів, конкурсів [32].

Важливо, що обласна влада підтримує проекти громад: на рівні громад з'являються локальні програми розвитку туризму. Такі ініціативи згуртовують місцевий бізнес, владців і активістів навколо теми туризму, формують партнерські мережі. Громади також все частіше залучають громадські організації та волонтерів.

Також проекти House of Europe надавали стажування і обміни для менеджерів культури з регіонів України, в тому числі з Івано-Франківської області. Участь у таких програмах розширює світогляд місцевих управлінців, дозволяє запозичити європейські найкращі практики. Іноземні уряди безпосередньо опікуються відновленням окремих пам'яток.

На рівні міст-побратимів та міжнародних організацій також йде підтримка: експерти здійснюють оцінку стану пам'яток, надають рекомендації, часом – обладнання. Неформальну, але дієву роль відіграє

українська діаспора: вона лобіює інтереси України за кордоном, а також сама долучається до підтримки.

Система підтримки культурного туризму в Івано-Франківській області є багаторівневою та ефективною. Влада формує сприятливі умови, громади і активісти генерують ініціативи, міжнародні партнери забезпечують ресурсами і знаннями. У повоєнний період роль підтримки не зменшиться – навпаки, потрібно збільшити інвестиції, продовжити навчання кадрів, тісно координувати зусилля різних стейкхолдерів. Тільки синергія всіх зацікавлених сторін дозволить реалізувати амбітні плани і перетворити туристичну сферу на один з драйверів повоєнного відродження Прикарпаття та України в цілому.

Отже, повоєнний розвиток культурного туризму в Івано-Франківській області має всі шанси стати історією успіху за умови сприятливих безпекових умов та продуманої стратегії. Сьогодні регіон демонструє стійкість і поступове відновлення туристичної активності, опираючись на багаті культурні традиції та підтримку з різних рівнів. Сучасні виклики, породжені війною, парадоксально створили і нові можливості – консолідували зусилля влади та громади, привернули увагу світу до України, стимулювали креативні підходи в туризмі. SWOT-аналіз показав переваги регіону та окреслив зони для покращення. Прогнозні сценарії вказують, що за оптимальних умов область може досягти стрімкого зростання туризму, хоча більш реалістично очікувати поступового нарощування темпів. У будь-якому разі, ключем до успіху стане скоординована підтримка – державна політика, місцеві ініціативи та міжнародна допомога мають діяти спільно. Лише так культурний туризм Прикарпаття зможе повною мірою реалізувати свій потенціал і зробити вагомий внесок у соціально-економічне відродження регіону та країни після війни.

ВИСНОВКИ

Отже, за результатом дослідження проблем та перспектив повоєнного розвитку культурного туризму в Україні на прикладі Івано-Франківської області зробити наступні висновки:

1. Розглянуто визначення поняття «культурний туризм», зокрема встановити, що культурний туризм є самостійним і складним видом туристичної діяльності, орієнтованим на пізнання матеріальної та нематеріальної культурної спадщини певного регіону. У сучасній науковій інтерпретації це явище охоплює не лише відвідування історичних пам'яток, музеїв і театрів, а й участь у фестивалях, майстер-класах, міжкультурному обміні та автентичних подіях. Культурний туризм тісно пов'язаний з формуванням ідентичності територій, міжрегіональною інтеграцією та відтворенням соціокультурного капіталу. В умовах післявоєнного відновлення культурний туризм розглядається як інструмент національного згуртування, символічної реабілітації спільнот та популяризації української культури у світі.

2. Вивчено соціально-економічну сутність культурного туризму та у процесі дослідження виявлено, що культурний туризм виконує низку важливих функцій у соціально-економічному житті територій. Він сприяє зростанню зайнятості, наповненню місцевих бюджетів, активізації підприємництва, покращенню інфраструктури, збереженню спадщини та формуванню позитивного іміджу регіонів. Аналіз конкретних прикладів (зокрема, Івано-Франківської області) свідчить про мультиплікативний ефект, який створюється через взаємодію туристичного сектору з культурною сферою, транспортом, громадським харчуванням, креативною економікою тощо. Крім того, культурний туризм має виразну регіональну специфіку, що забезпечує його конкурентну перевагу на внутрішньому та зовнішньому ринку. Після повномасштабного вторгнення РФ його значення

зростає ще більше – як засобу не лише економічної, а й психологічної та культурної реабілітації громад.

3. Досліджено зарубіжний досвід реалізації проєктів культурного туризму, ознайомлення з практиками післявоєнного відновлення туристичної сфери в таких країнах, як Хорватія, Боснія і Герцеговина, Албанія, Ліван та Руанда, дозволило окреслити ефективні моделі залучення культурного туризму до трансформації економіки та відновлення національного іміджу. Зокрема, успішними виявились ті країни, які поєднували державну підтримку, локальну ініціативу та міжнародну співпрацю (інвестиції, маркетинг, реставраційні проєкти). Окремо варто відзначити досвід Європейського Союзу у формуванні міжрегіональних культурних маршрутів (напр., «Via Carpatia», «Шлях дерев'яних церков», «Карпатські вузькоколійки»), що можуть бути адаптовані для умов України. Вивчений досвід свідчить: своєчасне стратегічне планування, комплексність інструментів та фокус на унікальність культурної пропозиції дозволяють післявоєнним країнам досягти сталого розвитку туризму.

4. Охарактеризовано сучасний стан розвитку туризму в області, зокрема на основі емпіричних показників та даних органів державної влади здійснено аналіз поточної ситуації у туристичній галузі Івано-Франківської області. Встановлено, що, попри загальнонаціональні воєнні виклики, регіон демонструє стійкі ознаки туристичного відновлення. У 2023–2024 роках зафіксовано зростання туристичного збору, збільшення кількості внутрішніх відвідувачів, розширення культурно-фестивальної діяльності. Спостерігається також збереження та подекуди розвиток матеріально-технічної бази туризму, зокрема в межах рекреаційно-культурних кластерів. Зазначено, що туризм в області виконує не лише рекреаційно-економічну, а й гуманітарну функцію – зокрема, у підтримці соціальної стабільності, зайнятості населення, інтеграції внутрішньо переміщених осіб та популяризації української культурної ідентичності. Регіон поступово

адаптується до нових викликів, зберігаючи при цьому власний туристичний бренд.

5. Проаналізовано дестинації культурного туризму в регіоні, а також систематизовано провідні туристичні дестинації культурного профілю в Івано-Франківській області, що мають вагомий вплив на формування регіонального туристичного потоку. Виокремлено ключові культурно-рекреаційні кластери – Буковельський, Гуцульський, Покутський, Опільський, міський урбаністичний кластер Івано-Франківська. Визначено, що кожна дестинація має власну спеціалізацію, об'єкти привабливості та сегмент цільової аудиторії. Найбільшу туристичну концентрацію забезпечує Буковельська зона, що в умовах війни виконує роль «туристичного магніту» для всієї області. Проте зростає значення малих культурних дестинацій, які демонструють потенціал до самостійного розвитку через подієві ініціативи, етнотуризм та локальні культурні інтервенції.

6. Висвітлено перспективи повоєнного розвитку культурного туризму в Івано-Франківській області, що дало змогу комплексно визначити сильні сторони, ресурси та стратегічні орієнтири для повоєнного зростання туристичної галузі в регіоні. На основі SWOT-аналізу встановлено, що Прикарпаття має потужні передумови для відновлення та виходу на новий рівень – завдяки багатій культурній спадщині, природно-рекреаційним умовам, кадровому потенціалу, міжнародній підтримці та безпечності регіону. Обґрунтовано, що ключовими факторами розвитку виступають державна політика, локальна ініціатива, міжнародне партнерство та активна промоція. Запропоновано кілька сценаріїв розвитку: від консервативного до динамічного, залежно від безпекової ситуації, економічного середовища та інституційної готовності. Доведено, що культурний туризм може стати каталізатором економічного відродження Прикарпаття, інструментом міжрегіонального партнерства, засобом формування міжнародного іміджу та осередком соціокультурної реконструкції України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про туризм». Відомості Верховної Ради України. URL: <https://surl.li/mjdhsd> (дата звернення: 14.04.2025)
2. Бейдик О.О., Топалова О.І., Сірук В.Ю. Традиційні та нетрадиційні культурно-інформаційні системи України та світу. *Географія та туризм*. 2019. Т. 51. С. 3–10.
3. Гнаткович О. Д., Назарова С. В. Сучасні тенденції розвитку культурного туризму. *Наукова думка сучасності і майбутнього*. Матеріали 23 Всеукраїнської практично-пізнавальної конференції. (25–31 жовтня 2018 р. Дніпро). с. 24–26.
4. Григорчак І.М. Охорона нематеріальної культурної спадщини в умовах глобалізації: міжнародна практика та українські реалії. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2020. № 2. С. 10–16.
5. Гордін В., Матецький М. Культурний туризм як стратегія розвитку міста: пошук компромісів між інтересами місцевого населення і туристів. URL: <https://surl.li/dxqkzh> (дата звернення: 14.04.2025)
6. Зарубіна, А., Сіра, Е., Демчук, Л. Особливості туризму в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. URL: <http://surl.li/jtkts> (дата звернення: 15.04.2025)
7. Іванунік В., Аніпко Н., Бучко, Ж. Аналіз сучасних тенденцій відвідуваності музеїв як стратегічного напрямку культурного туризму в Європі. *Економіка та суспільство*. 2025. № 72. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-60>
8. Кляп М. П. Сучасні різновиди туризму. URL: <https://surl.li/yuyihd> (дата звернення: 15.04.2025)
9. Крупа І.П. Проблеми збереження культурної спадщини: зарубіжний досвід. *Scientificpractice: modernandclassicalresearchmethods*. Boston, USA, 2021. Vol. 3. P. 151–154.

10. Маньковська Р. Музеї як складова історико-культурного туризму. Історикокультурний туризм: український та світовий досвід. Зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. / Редкол. : О.П. Реснт, В.П. Капелюшний, ін. Київ: «Фоліант», 2019. С. 35–47.
11. Парфіненко А.Ю. Культурний туризм як чинник соціально-економічного розвитку територій. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*. 2013. Вип. 43(1). С. 233-242.
12. Паньків Н.Є., Гаврилишин О.М. Вплив культурної спадщини на розвиток туризму в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 6. Т. 1. С. 212–224.
13. Подолян Я., Тимошенко І., Садова, Н. Культурний туризм як інструмент відновлення та розвитку індустрії гостинності у повоєнний період. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53 <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-35>
14. Химинець В.В., Цімболинець Г.І. Історико-культурна спадщина як чинник стимулювання економічного розвитку регіону. *Регіональна економіка*. 2020. № 3. С.57–64.
15. Цимбалюк С. М. Проблеми розвитку туризму на території України під час воєнного стану. *Актуальні проблеми розвитку освіти в сфері туризму, фізичної культури та спорту*. Хмельницький: ХГПА, 2023. С. 99–102.
16. Чорний О. Сталий розвиток українського туризму: що маємо створити для майбутнього? *Журнал лідера сталого розвитку*. 2023. № 2. URL: <https://surl.li/vniysw> (дата звернення: 15.04.2025)
17. Шевелюк, М. Поняття культурного туризму та його класифікації. *Питання культурології*. 2020. № 36. С. 99–109.
18. Angelini F., *Reviving Rural Italy Through Heritage*, 2020). URL: <https://surl.cc/jwkkdc> (дата звернення: 15.04.2025)
19. Alvarez-Sousa A. The Problems of Tourist Sustainability in Cultural Cities: Socio-Political Perceptions and Interests Management. *Sustainability*. 2018,

№ 10. 503.

20. Geçikli R. M., Turan O., Lachytová L., Dağlı E., Kasalak M. A., Uğur S. B., Guven Y. Cultural Heritage Tourism and Sustainability: A Bibliometric Analysis. *Sustainability*, 2024. № 16 (15), 6424.

<https://doi.org/10.3390/su16156424>

21. McKercher B. Towards a classification of cultural tourists. *International Journal of Tourism Research*. 2002, 4(1), 29–38.

22. Nguyen Thi, H., Nguyen Thi T., Vu Trong T., Nguyen Duc T., Nguyen Nghi T. Sustainable tourism governance: A study of the impact of culture [Special issue]. *Journal of Governance & Regulation*. 2024. № 13(2). С. 474–485.

<https://doi.org/10.22495/jgrv13i2siart22>

23. Richards G. Cultural Tourism. *Global and Local Perspectives*. Routledge, 2018.

24. Sangchumnon A.; Kozak M. Sustainable Cultural Heritage Tourism at Ban Wangka Village, Thailand. In *Culture and Cultures in Tourism*; Routledge: New York, NY, USA, 2020; pp. 25–35.

25. The International Market Analysis Research and Consulting Group (IMARC). *Heritage Tourism Market Report by Type (Cultural Heritage, Natural Heritage, Intangible Heritage), Booking Channel (Online, Offline), End User, and Region 2024–2032*. 2024. URL: <https://surl.li/bhlnwe> (дата звернення: 15.04.2025).

26. Державне агентство розвитку туризму України. ДАРТ. URL: Режим доступу: <https://www.tourism.gov.ua/> (дата звернення: 15.04.2025)

27. ДАРТ. Аналітичний звіт про розвиток внутрішнього туризму в Україні, 2023. URL: <https://surl.li/fmtuqx> (дата звернення: 21.04.2025)

28. Державне агентство розвитку туризму України. Статистичні дані про кількість внутрішніх туристів у 2019–2021 роках. URL: <https://surli.cc/bxpwht> (дата звернення: 21.04.2025)

29. Динаміка розвитку туризму в Україні за останні роки. URL: <https://surli.cc/gjihvf> (дата звернення: 21.04.2025)

30. Гошівський монастир. URL: <https://surl.li/fjnofw> (дата звернення: 21.04.2025)
31. Етнографічний туризм Івано-Франківщини. URL: <https://surl.li/elwhaa> (дата звернення: 25.04.2025)
32. Івано-Франківська ОДА. URL: <https://surl.lt/ewdjnz> (дата звернення: 14.04.2025)
33. Подієвий туризм Івано-Франківщини. URL: <https://surli.cc/qwgxqg> (дата звернення: 25.04.2025)
34. Портал «Івано-Франківщина туристична». URL: <https://surl.lu/edijqa>
35. Карпатський простір. URL: <https://surl.lu/edijqa> (дата звернення: 25.04.2025)
36. Туристичний довідник Регіонального туристично-інформаційного центру. URL: <http://rtic.if.ua/objects/> (дата звернення: 25.04.2025)
37. Туристичний збір за 2024 рік. URL: <https://surl.li/xzfear> (дата звернення: 25.04.2025)
38. Манявський Скит. URL: <https://surl.li/veabzx> (дата звернення: 25.04.2025)
39. Український культурний фонд. Культурні події під час війни: статистика та вплив, 2023. URL: <https://ucf.in.ua> (дата звернення: 25.04.2025)
40. Interfax-Україна, аналітичний звіт «Стан туристичної інфраструктури в умовах воєнного часу», січень 2025 р. URL: <https://interfax.com.ua/>
41. Asociación de Amigos del Camino de Santiago. URL: <https://surl.li/dolocr> (дата звернення: 15.04.2025)
42. ICOMOS. URL: <https://surl.li/qybhuJ> (дата звернення: 16.04.2025)
43. Kyoto City Tourism Association, 2020. URL: <https://surl.li/mdemqp> (дата звернення: 16.04.2025)

44. Ministero del Turismo, 2023. URL: <https://surl.li/vqijxa> (дата звернення: 16.04.2025)
45. Polish Tourism Organisation, 2023. URL: <https://www.pot.gov.pl/en> (дата звернення: 16.04.2025)
46. Royal Commission for AlUla. Journey Through Time Masterplan. 2023. URL: <https://www.rcu.gov.sa> (дата звернення: 16.04.2025)
47. UNESCO. URL: <https://whc.unesco.org/en/tourism> (дата звернення: 16.04.2025)
48. UNWTO. URL: <https://www.unwto.org/> (дата звернення: 20.04.2025)
49. Visit Ukraine Today. Офіційний туристичний портал. URL: <https://visitukraine.today> (дата звернення: 21.04.2025)
50. World economic forum. URL: <https://surl.li/zzbcam> (дата звернення: 21.04.2025)
51. World Travel & Tourism Council. URL: <https://wtcc.org/research/economic-impact> (дата звернення: 21.04.2025)

Додатки

Додаток А

Перелік заходів виставково-ярмаркової діяльності в Івано-Франківській області у 2022 році

Найменування заходу	Місто та місце проведення	Термін проведення	Спеціалізація заходу
Новорічно-рідвяний фестиваль Фестиваль – ярмарок	Івано-Франківська міська територіальна громада	Грудень – січень	Організовується продаж у дерев'яних будиночках, новорічною атрибутикою та різдвяними сувенірами. Захід супроводжується майстер-класами
Христос ся рождає! Славимо його! Традиційна “РОЗКОЛЯДА” Регіональний фестиваль автентичної коляди	м. Яремче	Січень	Етнографічне свято з відтворенням українських народних звичаїв та обрядів
Бойє своє Ярмарок фермерської продукції	м. Долина Проспект Незалежності	Січень	Фермерська натуральна продукція
Найменування заходу	Місто та місце проведення	Термін проведення	Спеціалізація заходу
Франківський крафтовий ярмарок Ярмарок	Івано-Франківська міська територіальна громада	Квітень	Крафтова продукція, фермерська продукція, мед, продукти бджолярства, ягідна пастила, солодоші, сухі ароматні суміші, супутня продукція тощо
Великодній кошик Виставка-ярмарок	Івано-Франківська міська територіальна громада	Квітень	Великодня харчова та сувенірна продукція
Котилася писаночка Регіональний фольклорно-етнографічний фестиваль	м. Яремче м-н Ямна	Квітень	Етнотрадиції, народні звичаї та обряди

Продовження таблиці

Doltour Регіональна туристична виставка- ярмарок	м. Долина проспект Незалежності	Травень	Туризм, туристичні об'єкти, природний та історико-культурний потенціал регіону, крафтова продукція
Carpathian Space Міжнародний мистецький фестиваль країн Карпатського регіону	Тематичні локації в центральної частині міста Івано- Франківська	Травень	Фольклорне мистецтво, класична, джазова, сучасна музика, художнє, кулінарне, декоративно- прикладне мистецтво, театр, кіномистецтво, туристична презентація країн, літературний простір тощо
Мене кличуть гори Мистецький фольклорний етно- простір	м. Яремче	Червень	Етнотрадиції, вироби декоративно-прикладного мистецтва, народних ремесел, майстер-класи, різноманітні розваги, святкові дійства, запалення ватри, куштування страв, національний одяг тощо
Лудине Ярмарок-фестиваль	м. Косів	07 липня	Автентичний одяг розробленого місцевими майстрами, дизайнерами та студентами
День міста яремче Гуцульський карнавал	м. Яремче	Липень	Видовищно- театралізований захід, майстер-класи, гончарство, етноконцерт, виступ гуртів, Відкритий гуцульський карнавал
Беррі фест Всеукраїнський ягідний фестиваль	Івано-Франківська міська територіальна група	Серпень	Ягоди, саджанці, фермерська продукція, меди, продукти бджолярства, сири, ягідна пастила, супутня продукція тощо
Фестиваль вина і винограду Фестиваль	Івано-Франківська міська територіальна група	серпень	Фермерська та сільськогосподарська продукція фермерів група

Продовження таблиці

Найменування заходу	Місто та місце проведення	Термін проведення	Спеціалізація заходу
Баюракова бартка Фестиваль опришків	м. Яремче м-н Дора	Вересень	Українські пісні, театралізовані діїства, виступи етноколективів, спортивні змагання, різноманітні майстер- класи, вироби народного мистецтва
Долина органік- фест Великий Бойківський ярмарок	м. Долина, Проспект Незалежності	Жовтень	Продукти харчування, мед, карпатські чаї, вина, різні види сиру, концертна програма
Новорічно – різдвяна іграшка Ярмарок під час проведення районного фестивалю в Мастку Святого Миколая	с. Пістинь, Косівського району	19 грудня	Традиційні Різдвяні святкові заходи для дітей, молоді та гостей району

Джерело: [33]

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. КаразінаННІ
«Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ВІДГУК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА

на кваліфікаційну бакалаврську роботу
студентки Доканіної Олександри Сергіївни спеціальності 242 «Туризм»
на тему: «Проблеми та перспективи повоєнного розвитку культурного
туризму в Україні (на прикладі Івано-Франківської області)»

«30» травня 2025
м. Харків

Кваліфікаційна робота Доканіної Олександри Сергіївни присвячена дослідженню проблем і перспектив розвитку культурного туризму в Україні в умовах повоєнного відновлення, з фокусом на Івано-Франківську область. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю збереження культурної спадщини та відновлення туристичної інфраструктури як одного з інструментів регіонального відновлення України.

У першому розділі авторка розкрила теоретичні засади культурного туризму, визначила його соціально-економічне значення та проаналізувала міжнародний досвід підтримки туристичної сфери в умовах криз. Це заклало ґрунтовну базу для подальшого дослідження. У другому розділі, на прикладі Івано-Франківської області, студентка детально розглянула стан об'єктів культурної спадщини, виявила проблеми доступності, безпеки й інфраструктури, а також запропонувала обґрунтовані шляхи вдосконалення туристичного менеджменту на місцевому рівні.

Особливу цінність становить аналіз впливу воєнних реалій на культурний туризм, зокрема трансформації підходів до організації подій, релокації культурних ініціатив і адаптації до нових запитів аудиторії. Авторка застосувала міждисциплінарний підхід, поєднуючи методики аналізу туризму, економіки та культурології, що дозволило комплексно

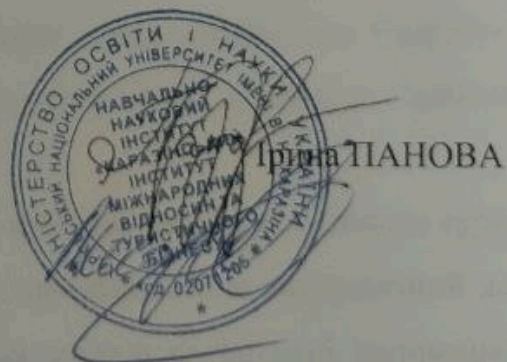
оцінити перспективи розвитку галузі.

Підсумкова частина роботи містить практичні рекомендації для суб'єктів туристичної сфери, спрямовані на підвищення ефективності популяризації культурного туризму, посилення ролі громад і залучення міжнародної підтримки для відновлення регіону. Висновки роботи логічні, аргументовані та ґрунтуються на ретельному аналізі.

У процесі підготовки дипломної роботи Доканіна О.С. зарекомендувала себе як відповідальна, ініціативна й дисциплінована студентка, яка володіє аналітичним мисленням, уважністю до деталей і глибоким інтересом до теми дослідження. Вона проявила вміння самостійно опрацьовувати наукову літературу, систематизувати матеріал, аргументовано формулювати висновки та аналізувати проблемні питання. Авторка активно залучала необхідні методики дослідження, використовувала статистичні дані, нормативно-правову базу та порівняльний досвід, що свідчить про її високий рівень професійної підготовки та зацікавленості у вирішенні актуальних питань розвитку культурного туризму в Івано-Франківській області.

Дипломна робота за оформленням і змістом відповідає вимогам, які висуваються до кваліфікаційних дипломних робіт, і може бути допущена до захисту в Екзаменаційну комісію.

Науковий керівник:
кандидат економічних наук,
доцент кафедри світової
політики, дипломатії
та туристичного бізнесу
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

Харківський національний
університет імені В.Н Каразіна,
м. Харків, м. Свободи, 6
«02» червня 2025 року

Екзаменаційній комісії
із захисту дипломних робіт
спеціальності 242«Туризм»

ЗОВНІШНЯ РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну бакалаврську роботу
студентки спеціальності 242 «Туризм» Доканіної Олександрі Сергіївни
на тему: «Проблеми та перспективи повоєнного розвитку культурного
туризму в Україні (на прикладі Івано-Франківської області)»

Кваліфікаційна робота Доканіної О.С. присвячена проблемам та перспективам повоєнного розвитку культурного туризму в Івано-Франківській області. Культурний туризм виступає важливим інструментом збереження та популяризації національної спадщини, а також посідає значне місце серед пріоритетів державної туристичної політики. Обрана студенткою тема є актуальною на сьогодні, особливо з урахуванням потреби у залученні інвестицій та формуванні нової туристичної стратегії України.

Кваліфікаційна робота має чітку структуру, складається зі вступу, двох змістовно наповнених розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі розкрито теоретичні засади культурного туризму, його соціально-економічне значення, а також детально проаналізовано міжнародний досвід, що створює порівняльну базу для формування пропозицій в українських умовах.

У другому розділі охарактеризовано сучасний стан розвитку туризму в області, проаналізовано дестинації культурного туризму в регіоні, а також висвітлено перспективи повоєнного розвитку культурного туризму в Івано-Франківській області. Особлива увага приділена збереженню культурної спадщини, популяризації регіональних особливостей та створенню нових туристичних продуктів.

Робота базується на широкому переліку джерел, серед яких чинні законодавчі й нормативні акти України, статистичні матеріали Державної служби статистики, звіти Міністерство культури та стратегічних комунікацій України, дані Івано-Франківської ОВА, матеріали місцевих громад, ГО, туристичних кластерів, публікації науковців, а також власні аналітичні напрацювання.

Мета дипломної роботи досягнута – авторкою ґрунтовно проаналізовано сучасний стан культурного туризму в Івано-Франківській області, виявлено основні виклики повоєнного періоду та запропоновано низку практичних рекомендацій щодо його відновлення й розвитку. Зокрема, висвітлено проблеми збереження культурної спадщини, стану архітектурних пам'яток, інфраструктурної доступності та низької залученості окремих DESTINATION до туристичного обігу. У роботі підкреслено необхідність поєднання державної підтримки з локальними ініціативами, розвитку майстер-класів, ремісничих кластерів, а також використання цифрових інструментів для популяризації культурних об'єктів і взаємодії з туристами.

Дискусійні питання, зауваження та побажання:

- доцільно включити SWOT-аналіз одного з курортів регіону та на його основі запропонувати конкретні пропозиції щодо його розвитку.

- у тексті роботи в подекуди зустрічаються граматичні та стилістичні неточності, а також занадто довгі й складні для сприйняття речення, що потребують коригування з метою підвищення читабельності.

Запропонована робота є завершеним, самостійним науковим дослідженням, яке цілком відповідає встановленим вимогам до робіт відповідного кваліфікаційного рівня. За умови успішного захисту в Державній екзаменаційній комісії, робота заслуговує на оцінку добре, зокрема – 87 балів.

Рецензент:

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних
економічних відносин та логістики
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

